

İnsan Hakları Savunucuları: Masum Oldukları Kanıtlanıncaya Kadar Suçlu

Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu (FIDH) ve Dünya İşkence Karşıtı Örgütü (OMCT), ortak programları İnsan Hakları Savunucularının Korunması için Gözlem (*Observatory*) çerçevesinde Uluslararası Bilirkişi Heyetinin Raporu

ÖZET

Yıllar boyunca, Avrupa Birliği Katılım Süreci'nin teşvikiyle, Türk siyasî hayatı önemli ölçüde demokratikleşmiş ve insan hakları gelişmiştir. Çeşitli reform paketleri, özellikle de örgütlenme ve ifade özgürlüğünün geliştirilmesine dair hükümler, 1999-2005 yılları arasında yürürlüğe girmiştir. Yine benzer şekilde, Temmuz 2009'da Hükümet Türkiye'deki bütün etnik gruplar ve dinî azınlık gruplarının haklarını genişletmek için bir "demokratik açılım" ilan etmiş; örneğin Kürtçe gibi azınlık dillerinde yapılan yayınlar üzerindeki kısıtlamaları azaltmıştır. Bu ilerlemelere rağmen, bu açılım hiçbir zaman tam anlamıyla uygulanmamıştır ve AB'ye katılım sürecinin de kesintiye uğramasıyla, insan hakları taraftarı reformlar artık birer öncelik olmaktan çıkmıştır. Muhafız ve eleştirel yorumlar üstündeki devlet destekli baskıcı uygulamalar hâlâ görülmektedir; özellikle de Ankara, İstanbul ve Türkiye'nin güneydoğuyla doğusunda.

Bu eğilim, özellikle de hükümete "muhafız" olarak değerlendirilen örgütlü gruplara karşı açılan büyük ölçekli davalarda görülmektedir: Militer ve ultra-milliyetçi gruplar, sol görüşlü grupların yanı sıra Kürtler. Buna paralel olarak, Türkiye'nin insan hakları kayıtlarını yorumlayanlar, siyasî davaları gözlemleyenler ya da suiistimalleri açıklayanlar da savcılar ve mahkemelerce "suçlu" gruplarla özdeşleştirilmiş ve kendileri de hüküm giymiştir. 2009 ile 2012 yılları arasında bu durum giderek kötüleşmiştir.

Zengin ve canlı insan hakları topluluğuyla, "duyarlı" insan hakları konularında yorum yapan kişiler, özellikle de devletdışı örgütlerin (*Non-Governmental Organisation-NGO*) üyeleri ve aynı zamanda avukatlar, sendikacılar, gazeteciler, entelektüeller ve akademisyenler ve saldırılara uğrayan kişilerin aileleri ciddi bir baskıya maruz kalmıştır. "Hassas" konular arasında alternatif kimlikleri ifade etmek (etnik ve dinî azınlık hakları, özellikle de Kürt Sorunu ve cinsel azınlıklar) ve devlet ile onun kurumlarını eleştirmek (yargının bağımsızlığı ve devletin dokunulmazlığı ve ordunun insan hakları ihlalleri de dahil olma üzere kurumların işleyişi) sayılabilir.

Her ne kadar insan hakları, Evrensel İnsan Hakları Beyanname'sinde belirtildiği şekliyle anayasa tarafından koruma altına alınmışsa da, birçok idarî uygulama ve kriminal hükümler reform paketlerinin dışında kalmıştır; özellikle de Türk Ceza Kanunu'nda (TCK) ve Terörle Mücadele Kanunu'nda (TMK) insan hakları savunucularının yasal ve barışçı eylemleri hâlâ

yasadışı gösterilmektedir. Anayasa'da yapılan çeşitli geliştirmelere rağmen, eskiden beri hakları kısıtlamaya alışık olan kanun uygulayıcı kurumlar, savcılar ve hâkimler, kanunları oldukça kısıtlayıcı bir tutumla yorumlamaya ve uygulamaya devam etmektedir. Bugün Türk hukuk sisteminin kapsamlı bir şekilde gözden geçirilmesine duyulan ihtiyaç yalnızca Türkiye'de insan hakları savunucularının faaliyetleri için uygun ortamın geliştirilmesi için değildir. Gerçekten de, adalet, adil yargılanma hakkını ciddi bir şekilde zedeleyen mücrim uygulamalarla, insan hakları savunucularının üstünde bir baskı, sindirme ve cezalandırma aracı olarak kullanılmaktadır. Uzatılmış dava öncesi tutukluluk sık sık kullanılmakta ve davanın sonucundan bağımsız olarak bir tür ceza olarak görülmektedir. TMK son yıllarda özellikle insan hakları savunucularına karşı kullanılmış, savunucuların haklarını koruyucu olmayan bir dizi kuralın uygulandığı görülmüştür: sanığın kanıtı ulaşması önündeki engeller, cezaî kovuşturmaların uzunluğu, kimi tanıkların çapraz (*counter examining*) sorgulanmalarının imkânsızlığı, vb. Muğlak terörizm tanımı ve bu tanımın mahkemelerce yorumlanması savcılarının ve hâkimlerin, otoritelerin yalnızca insan hakları kayıtları açısından eleştirilmesinin terörist gruplara destek ya da terörist gruplara üyelik olarak değerlendirilebileceğini düşünmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda, insan haklarının geliştirilmesi ya da korunmasını savunanlar idarî ve hukukî tacize karşı özellikle savunmasız hale gelmişlerdir.

Şubat 2012'de 105 gazeteci¹, 45 avukat², en az 19 insan hakları örgütü üyesi³ ve 42 sendikacı hapsedilmiştir ve bunların çoğu TMK kapsamında suçlanmıştır. Onlarca kişi de yıllarca süren adli tacize maruz kalmıştır. 2010'da *Observatory*'nin ziyaretleri sırasında, Türkiye'nin pek çok şehrinde insan hakları savunucularına karşı açılan davaların duyumları alınmıştır. Ziyaretten iki yıl sonra bile bu davaların çoğu hâlâ devam etmektedir. 1998'den beri yargılanmakta olan Sosyolog Pınar Selek, Aralık 2009'dan beri tutuklu olan avukat Muharrem Erbey ve 10 Nisan 2012'de serbest bırakılıncaya dek beş aydan fazla bir süredir tutuklu bulunan yayıncı Ragıp Zarakolu, bu işler acısı durumunun en sembolik örnekleridir.

Türkiye'de insan hakları savunucularının büyük ölçüde suçlu olarak görülmesiyle ilgili olarak, *Observatory* Türkiye otoritelerini tavsiyelerinin dikkate alınmasına ve İnsan Hakları Savunucuları hakkındaki Birleşmiş Milletler Beyannamesi'ne uymaya ve daha genel anlamda da, her türlü durumda insan haklarına ve temel özgürlüklere, Türkiye'nin kabul etmiş olduğu uluslararası ve bölgesel insan hakları araçlarına saygılı olmaya davet etmektedir.

Giriş: Misyonun Hedefi ve Yöntemi

Özellikle de İnsan Hakları Derneği (İHD) Diyarbakır Şubesi Genel Başkan Yardımcısı Muharrem Erbey'e yöneltilen terörizm suçlamalarındaki uzun tutukluluk süresi de dahil olmak üzere, insan hakları savunucularına karşı adli taciz vakalarına dair alınan sayısız raporla harekete geçen Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu (FIDH) ve Dünya İşkence Karşıtı Örgütü (OMCT), ortak programları İnsan Hakları Savunucularının Korunması için Gözlem (*Observatory*) çerçevesinde, Türkiye'ye uluslararası bir araştırma misyonu göndermeye karar vermiştir. Hedef Sayın Erbey'e karşı Diyarbakır'daki davanın açılışında

¹ Bianet ve İnsan Hakları Derneğine (İHD) göre.

² İHD'ye göre.

³ *Observatory* tarafından toplanan bilgilere göre, 11 İHD üyesi (bkz. ekteki liste), 3 YAKAY-DER üyesi, 3 Barış Anneleri üyesi, 1 Ka-Der üyesi ve 1 Vicdanî Retçi Enver Aydemir ile Dayanışma Girişimi üyesi. Hiçbir Türk örgütü tutuklu ve hükümlü insan hakları savunucularını sistematik olarak listelememektedir. Bu nedenle sayılar daha da yüksek olabilir.

bulunmak, Diyarbakır, İstanbul ve Ankara’da insan hakları savunucularıyla toplantılar yapmak ve Diyarbakır’daki yerel ve Ankara’daki ulusal yetkililerle buluşarak, Türkiye’de insan hakları savunucularının faaliyet yürüttüğü koşullar hakkında bilgi toplamak ve tartışmaktı.

Bu misyon Türkiye’de insan hakları savunucularının maruz kaldığı taciz vakalarına dair *Observatory*’nin faaliyetlerinin bir devamı ve takibi olarak yürütüldü; özellikle de düzenli müdahaleler ve Yıllık Raporlarla. Ayrıca, 2002 ve 2004 yıllarında, *Observatory* Türkiye’de insan hakları savunucularıyla ilgili iki duruşma gözleminde bulunmuştu⁴.

Misyon 16-22 Ekim 2010 tarihlerinde Diyarbakır, Ankara ve İstanbul’da yürütüldü. Delegasyon başkanı FIDH Başkanı (Tunus) Sayın Souhayr Belhassen’di ve avukat Sayın Martin Pradel (Fransa) ile FIDH İnsan Hakları Savunucuları Masası Başkanı Sayın Alexandra Poméon O’Neill da misyonun üyeleri idi.

Misyonun çalışmaları dahilinde, delegasyon üst düzey Türkiyeli yetkililerle bir araya geldi. Bunlar arasında:

- Sayın Sadullah Ergin, Adalet Bakanı,
- Sayın Egemen Bağış, Avrupa Birliği ile İlişkilerden Sorumlu Devlet Bakanı ve Başmüzakereci,
- Sayın Kaan Esener, Ortadaelçi, Dışişleri Bakanlığı Avrupa Konseyi ve İnsan Hakları Konseyi Başkan Yardımcısı,
- Dr. Zafer Üskül, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) İnsan Hakları Komisyonu Başkanı,
- Sayın Oğuz Kaya, Anayasa Mahkemesi genel Sekreteri,
- Sayın Hasan Gerçekler, Yargıtay Başkanı,
- Sayın Osman Baydemir, Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanı,
- Sayın Memduh Turan, Diyarbakır Vali Yardımcısı.

Başbakan ve İçişleri Bakanı’na da görüşme daveti gönderilmişse de, onlarla toplantı yapılamamıştır.

Delegasyon aynı zamanda Ankara, İstanbul ve Diyarbakır’da çeşitli alanlarda faaliyet gösteren NGO temsilcileri, avukatlar, gazeteciler, sendikacılar ve Ankara’da Fransa, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği Delegasyonu’nda görevli yabancı diplomatlarla da görüşmüştür.

Observatory misyonun kurulmasındaki ve toplantılardaki katkılarından dolayı İHD’ye ve Türkiye İnsan Hakları Vakfı’na (TİHV), ayrıca misyonla görüşme yapan herkese teşekkürlerini sunar.

Her ne kadar misyon, tutukluluk koşulları, ölümcül hastalığı olan tutukluların durumu, ifade özgürlüğü, azınlık hakları, kadın hakları ve diğer konular gibi sivil toplum ve otoriterleri ilgilendiren çeşitli konuların tartışılması için bir fırsat olmuşsa da, bu rapor Türkiye’de son üç

---

⁴ Bkz. *Observatory* International and Legal Observation Report, *Judicial harassment against human rights defenders*, Aralık 2002; *Observatory* International Judicial Observation Mission Report, *Deux défenseurs des droits de l’Homme en procès*, Şubat 2005, *Observatory* Annual Reports 2004-2011.

yıldır faaliyet göstermekte olan insan hakları savunucularının koşullarıyla ilgilidir. Ülkede insan haklarının korunması ve geliştirilmesi için, genel olarak sivil toplumun ve özellikle de insan hakları savunucularının lehinde bir ortam yaratılması bir ön koşuldur ve bu nedenle de bütün Devlet otoritelerince bir öncelik olarak addedilmelidir.

Observatory'ye göre, insan haklarının korunması için uluslararası araçlarla uyum içinde, başkalarının evrensel olarak kabul gören insan hakları ve temel özgürlüklerinin geliştirilmesi ve korunması için, ister bireysel ister NGO üyeleri ve temsilcileri, insan hakları avukatları ve aktivistler, akademisyenler, entelektüeller, dinî liderler, sendikacılar, cemaat liderleri, toprak aktivistleri ve kamu görevlileri gibi başkalarıyla işbirliği içinde eylemde bulunan bir kişi, bir insan hakları savunucusudur. İnsan Hakları savunucularının durumu 9 Aralık 1998'de Avrupa Birliği Genel Kurulu'nda kabul edilen İnsan Hakları Savunucuları Deklarasyonu'nda belirtilen standartlara göre değerlendirilmiştir. Bu deklarasyon insan hakları savunucularının özgürce ve güvenli bir şekilde faaliyet göstermeleri için gerekli asgarî standartlar ve koşulların sağlanması için AB üyesi ülkelere bir görev yüklemektedir.

Benzer şekilde, bölgesel bazda, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin (CoE) insan hakları savunucularının korunması ve faaliyetlerinin desteklenmesi hakkındaki Deklarasyon'da, Komite'nin üye devletleri "insan hakları savunucularının çalışmalarına olanak tanıyacak bir ortam yaratmaya, bireylerin, grupların ve derneklerin faaliyetlerini özgürce sürdürmelerini sağlamaya, yasal bir temelde ve uluslararası standartlarla uyumlu şekilde, insan haklarının korunmasını ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde izin verilenlerin dışında hiçbir kısıtlama getirmeden temel özgürlükleri desteklemeye ve korumaya" davet eden 2.i maddesi bulunmaktadır.

Bu raporun Türk Hükümeti'ni, insan hakları savunucularının ülkede özgürce ve etkili bir şekilde faaliyet göstermelerini sağlayacak; yasal insan hakları faaliyetleri nedeniyle keyfi olarak tutuklu tutulan insan hakları savunucularını özgür bırakacak ve onlara karşı yürütülen adli taciz uygulamalarına bir son verecek, güvenli ve destekleyici bir ortam yaratmak için gerekli adımları atmaya teşvik etmesi umulmaktadır.

I - Siyasî bağlam: Son kurumsal reformlar ve siyasalar bugüne dek Türkiye'nin otoriter eğilimlerine cevap vermekte başarısız olmuştur

Son yıllarda, Aralık 1999'da Türkiye'ye resmî AB üyeliği adaylığı statüsü verildiğinden bu yana, ülkede önemli reform süreçleri yürütülmüştür. 1999 ile 2004 yılları arasında, Türkiye gerçekten de Kopenhag kriterlerini yerine getirmek için büyük adımlar atmıştır; özellikle de istikrarlı kurumlar, hukukun egemenliği, insan hakları ve azınlıkların korunması konularında. Her ne kadar Avrupa Konseyi Aralık 2004'te Türkiye'yle katılım müzakerelerini açmışsa da, 35 bölümlük *acquis communautaire* müzakereleri ancak Haziran 2006'da başlayabilmiştir. Bugüne kadar, yalnızca bir bölüm (bilim ve araştırma) muvakkaten kapatılmıştır. On iki bölüm daha eklenmiştir ama sekizi hâlâ kapalıdır. Yıllar içinde, Türkiye'nin bir Avrupa ülkesi olarak tanınması ve katılım kriterlerini tam anlamıyla yerine getirebileceğinden kuşku duyan Fransa ve Almanya gibi kilit tarafların giderek artan eleştirel tutumları nedeniyle, Türkiye'deki reform çabaları durgunlaşmıştır.

Haziran 2011'de, seçmenler Adalet ve Kalkınma Partisi'ni (AKP) -2002'den beri iktidarda olan- büyük bir çoğunlukla iktidara getirmiştir. Bir tarafta, Arap dünyası ve Batı, Türkiye'nin büyüyen ekonomisini ve bölgesel egemenliğinin önemini vurgulamaktadır, ki bu diyanet, liberalizm ve demokrasinin uzlaşması için iç rahatlatıcı bir model olarak görünmektedir. Bu

bağlamda, “Arap Baharı”na kadar, Türkiye “komşularla sıfır problem” politikasını etkili bir şekilde yürütmüş ve sık sık bir arabulucu ve sorun giderici aktör olarak rol almıştır. Benzer bir şekilde, komşu ülkeler İran, Irak ve Suriye’deki durum nedeniyle, Türkiye Batı ülkeleri için stratejik açıdan önem kazanmıştır.

Ne var ki, diğer taraftan, ülke içinde, eleştirilenler AKP tarafından yürütülen reformların, Türk demokrasisini güçlendirmeye değil, yalnızca partinin iktidar alanındaki artan kontrolünü arttırmaya yönelik olduğundan şikâyet etmektedirler.

2010-2011’de, Türkiye’nin siyasî gündemine iktidardaki AKP’nin yürüttüğü anayasa reformu, Hükümetin Kürt Sorunu’yla ilgili olarak “demokratik açılım” olarak adlandırdığı çalışmalar, iddia edilen darbe planlarının kovuşturulması ve 12 Haziran 2011’de düzenlenen genel seçimler egemen olmuştur. Ancak, Türkiye’nin insan hakları kayıtlarında kayda değer bir gelişme görülmemiştir.

Askeriden sivil otoriter rejime mi?

Mustafa Kemal Atatürk 1923’te modern laik Türkiye Cumhuriyeti’ni kurduğundan beri, Türk ordusu kendini Atatürkçülüğün ve resmî devlet ideolojisinin muhafızı olarak görmüştür. Bunun sonucu olarak, ordu 20. yüzyılın ikinci yarısında kimi dönemlerde iktidarî ele geçirmiştir. Ordu 1960, 1971 ve 1980 yıllarında darbe yapmış; siyaset üzerinde önemli bir etki yaratmış ve “ulusal güvenlik”le ilgili konularda karar alımı süreçlerini etkilemiştir.

Bununla birlikte, son yıllarda ve özellikle de 2002’de AKP’nin iktidara gelmesiyle, yürütme ve yargı, yasal reformlar ve kapsamlı davalarla bu etkiyi azaltmaya çalışmıştır. Gerçekten de, Haziran 2008’den bu yana, ülkenin askerî ve güvenlik güçlerinin üyeleriyle bağlantıları bulunan bir gizli, ultra-milliyetçi örgüt olan Ergenekon’la ilişkili olarak kimi generaller tutuklanmış ya da sorgulanmıştır. Yüzden fazla kişiyle birlikte, bu generaller Türkiye’de “terörizm”le suçlanmaktadır. Şubat 2010’da, 40’ın üstünde askerî görevli tutuklanmış ve resmen iddia edilen “Balyoz Planı”yla hükümeti devirme girişiminden suçlanmıştır. Tutuklananlar arasında bazıları emekli dört amiral, bir general ve iki albay vardır ve donanma ve hava kuvvetleri eski komutanları da bulunmaktadır.

Dahası, 2010-2012 boyunca sürmekte olan ya da yeni açılan yüzlerce siyasî dava da devam etmiştir; bu davaların içinde siyasî spektrumun hem sol hem de sağ tarafları, özellikle de solcu gruplar ve sağcı ağlar, ayrıca Kürt bireyler ya da gruplar (bkz. aşağıda) “yasadışı örgütlere üyelik ve destek” ve diğer suçlamalarla yargılanmaktadır. İddia edilen, sağ kanat askerî darbe girişimiyle ilgili davalar açılmıştır; özellikle de “Balyoz” ve “Ergenekon” davaları. Aralarında siyasetçiler, eski askerî görevliler, işadamları ve medya mensupları da bulunan 500’den fazla kişi gözaltına alınmış ve yaklaşık 300’ü resmen çeteye üyelikle suçlanmıştır. Her ne kadar şüpheliler ve geçmiş insan hakları ihlalleri arasındaki bağlantının araştırılmasında fazla ilerleme sağlanamamışsa da, savcılar bu kişilerin Türkiye’de son 30 yıldır yaşanan siyasî şiddetten sorumlu olduğunu iddia etmiştir⁵.

“Siyaseten” hassas davalar özel mahkemelerde

Sivil yargı sistemi genel hukuk mahkemeleri ve ağır ceza mahkemeleri olarak ikiye bölünmüştür. Yargıtay ceza davalarının temyizlerine bakar. Bu türden bir temyiz mahkemesi yoktur. 2004’te, Parlamento, Yargıtay’ın dava yükünü hafifletmek ve yargının daha etkili bir

---

⁵ Bkz. İHD.

şekilde çalışmasına imkân tanımak için yerel temyiz mahkemeleri kurulmasıyla ilgili bir kanun kabul etmiştir ama malî ve teknik kaynak yetersizliği nedeniyle, bu kanun hâlâ uygulamaya geçmemiştir.

Siyasî tutuklularla ilgili davalar Haziran 2004'te, devlet güvenlik mahkemelerinin⁶ yerini alması için kurulan ağır ceza mahkemelerinde görülmektedir. O zamanlar devlet güvenlik mahkemelerinin yargıçları bugün ağır ceza mahkemesi yargıçları olmuştur ve bu nedenle de hukuku ve sanıkların haklarını baskıcı bir şekilde yorumlamaktadırlar. Bu açıdan Türkiye, Terörle Mücadele Kanunu altındaki hükümlülüklerde, Çin'in bile önünde, en yüksek sayıya sahiptir⁷.

İnsan hakları savunucularına karşı açılan çoğu dava da ağır ceza mahkemelerinde görülmektedir ve bu da savunma açısından kısıtlayıcı kıstaslar dayatmaktadır⁸.

“Siyasî suç” olarak adlandırılabilir hükümler altında tutuklanan herhangi bir kişi 48 saat (adi suçlarda 24 saatken) alıkonulabiliyor ve ön duruşma için bekleme süresi, adi suçlularinkinden iki kat uzun. Uzun süren cezaî kovuşturma ve duruşma öncesi tutukluluk akut bir problemdir çünkü tutukluların neredeyse yarısı ya mahkemeyi ya da davalarının nihaî kararını beklemektedir.

Azınlık meseleleri, özellikle “Kürt Sorunu”, hâlâ bir ulusal güvenlik meselesi olarak görülmektedir

Türkiye geniş bir etnik, dilsel ve dinî çeşitlilikler ülkesidir -yalnızca Türklerin değil, Kürtlerin, Ermenilerin ve diğerlerinin yanı sıra Alevilerin, Yezidilerin, Süryanilerin, Lazların, Caferilerin, Romanlıların, Yunanlıların, Kafkasyalıların ve Yahudilerin memleketidir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 66. maddesi uyarınca, “Vatandaşlık yoluyla Türkiye Cumhuriyeti'ne bağlı herkes Türk'tür”. Anayasa Türk ulusunun bölünmezliğini ve vatandaşlığın etnisiteye bağlı olmadığını garantiler. Bunun sonucu olarak da, “Türk” kelimesi yasal olarak bütün Türkiye vatandaşlarını niteler.

Yıllardır, Türkiye'deki Kürt nüfusu⁹, Kürt kimliği, kültürü ve dilinin yasal tanınması talebini dile getirmektedir. Türkiye Kürtlerinin büyük nüfusundan dolayı, peşi sıra hükümetler hem özel hem de kamusal alanda Kürt kimliğinin ifade edilmesini Türkiye'nin bütünlüğüne bir tehdit olarak görmüştür; bu düşünce Kürdistan İşçi Partisi'nin (PKK) 1984'te başlattığı silahlı ayaklanmadan bu yana giderek şiddetlenmiştir. Buna paralel olarak, azınlık haklarının savunulması da otoritelerce potansiyel olarak devletin güvenliğine karşı bir tehdit olarak değerlendirilmiş, bu yüzden de yasal takibata neden olmuştur.

Seslerini duyurabilmek için, Kürtlerin çoğunluğu siyasî hayata ve tartışmalara katılım yoluna başvurmuştur (ana akım siyasî partilere katılım, Kürt yanlısı partilerin kurulması ve medya ile

⁶ Bu tür istisnai mahkemeler o zamanki askeri hükümetin hazırladığı 1982 Anayasasına göre kurulmuştur ve Devlete karşı işlenen suçların ve organize suçların görülmesi amaçlanmıştır; sonradan ağır ceza mahkemelerine dönüştürülerek yalnızca organize suç ve terörizm davalarına bakmıştır.

⁷ Bkz. Associated Press Çalışması, *AP IMPACT: 35.000 worldwide convicted for terror*, 4 Eylül 2011.

⁸ Bkz. aşağıda.

⁹ Resmî kaynaklara göre Türkiye'deki Kürt halkı 12-15 milyon arasındadır. Gayri resmî kayıtlara göreyse bu rakam 25-40 milyon arasındadır. Kürt nüfusuna dair resmî bir nüfus sayımı yoktur, çünkü nüfus sayımının etnik bazda yapılması yasaktır. Kürt nüfusunun talepleri üç kademelidir: Türkiye vatandaşı olan Kürtlerin etnik ve dilsel özelliklerinin Anayasa'da tanınması; Kürt dilinin kültürel olarak tanınması ve resmî kullanımı; Türkiye'de vilayet bazında daha çok karar-alma özgürlüğüne olanak tanıyacak bir idari sistemin geliştirilmesi.

dernekler bazındaki sıradan faaliyetler yoluyla). Bir azınlık da silahlı isyan yolunu benimsemiştir.

Her ne kadar PKK 2010'da ve 2011'in bir kısmında ateşkes ilanlarını yenilemişse de, yasaklanmış olan PKK'nın 30 yıldır süren silahlı çatışmaları sayısız insan hakları ihlaline yol açmaya devam etmektedir. 28 Şubat 2011'de PKK, iktidardaki AKP'nin Kürt Sorunu'nu siyasî yollarla çözüme kavuşturmada isteksiz olduğu iddiasıyla tek taraflı ateşkesi sonlandırmıştır. Bugüne dek, silahlı çatışmalar 45.000 kişinin hayatını kaybetmesine neden olmuştur¹⁰.

2002'den bu yana, AB katılım süreci reformlarının bir parçası olarak Kürtlerin haklarının iyileştirilmesi baskısı altında, Türkiye Kürtçe radyo ve televizyon yayınları yapılmasına izin veren ve özel Kürtçe eğitime olanak tanıyan bir dizi kanun çıkartmıştır. Haziran 2004'te, *Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT)* yarım saatlik bir Kürtçe program yayınına başlamış ve 8 Mart 2006'da da Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) sınırlı olarak Kürtçe yayın yapacak iki TV kanalı (*Gün TV* ve *Söz TV*) ile bir radyo kanalının (*Medya FM*) açılmasına izin vermiştir. 2009'da, *TRT* Kürtçe yayın yapan *TRT 6* kanalını kurmuştur. Ağustos 2009'da, Hükümet Kürt köylerinin adlarını geri vermeye başlamış ve dinî törenlerin de Kürtçe yapılmasına izin vermeyi değerlendirmeye almıştır. Bu reformlara rağmen, kamusal alanda ve resmî kurumlarda Kürtçe'nin kullanımını hâlâ ciddi kısıtlama altındadır.

Dahası, Hükümet Kürt azınlıklara kültürel haklar vermişse de, seçim kanun değiştirilmemiştir; özellikle Meclis'e girebilmek için ulusal düzeydeki %10 barajı kaldırılmamıştır. Kürt yanlısı partiler için, her ne kadar Kürt bölgelerinde oyların %50'sini kazansalar da, erişilmez olan bu baraj, Kürt milletvekillerini bağımsız adaylar olarak kalmaya zorlamaktadır ve bu da bu azınlık grubunun siyasî temsiliyeti önünde ciddi bir engeldir. Bu baraj iktidar partisinin seçimleri kazanmasını sağlamaktadır.

1991'de yürürlüğe giren Terörle Mücadele Kanunu (3713 sayılı) altında, devletin güvenliğine karşı işlenen suçlar cezalandırılır. TMK'nın uygulanması özellikle Kürt kökenli Türk vatandaşlarını ya da Kürtlere karşı sempatisini ifade eden kişileri hedef almaktadır. Bu kanun, Türkiye'de Kürt Sorunu'na dair yasal özgür ifadeyi hedefleyen takibatlara neden olduğu için özellikle sorunludur ve bunlar genellikle hapis cezasıyla sonuçlanmaktadır. Gerçekten de, Türk Ceza Kanunu'nun 215. maddesi uyarınca, belirli bireylerin isimlerinin kamusal alanda anılması bile cezaî bir suçtur¹¹.

29 Mart 2009'da, ana Kürt partisi Demokratik Toplum Partisi (DTP), yerel seçimlerde birçok ilde seçimi kazanmıştır. İki hafta sonra, 14 Nisan 2009'da, "KCK Operasyonu" adı verilen geniş çaplı terörle mücadele operasyonları başlatılmıştır. Bugüne dek, bu operasyonda binlerce Kürt yurttaş gözaltına alınmış, tutuklanmış ve hüküm giymiştir. Bunların arasında özellikle DTP ve onun yerine geçen Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) üyeleri, belediye başkanları ve seçilmiş kişiler, gazeteciler, yazarlar, sendikacılar, sosyal aktivistler, avukatlar ve insan hakları savunucuları bulunmaktadır. Bu kişiler, PKK'nın "kent cephesi" olduğu iddia edilen KCK üyeliğiyle yargılanmıştır -PKK da dahil olmak üzere, bütün Kürt grupları bir

---

¹⁰ Bkz. İHD ve TİHV.

¹¹ Özellikle de PKK lideri Abdullah Öcalan'ın adının. 23 Haziran 2010'da, TBMM TMK çerçevesinde reşit olmayanların tutuklanmasını kısıtlayan, yasadışı gösteriler ve toplantılar için cezaları azaltan ve yasalar uyarınca daha önceden tutuklanmış olan reşit olmayan kişilerin serbest bırakılmasını sağlayan değişiklikler yapmıştır. Bu sayede yüzlerce çocuk hapishanelerden çıkmıştır.

araya topladığı için KCK'nın terörist bir ağ olduğu iddia edilmektedir. Nisan 2009'dan bu yana, 8000'den fazla Kürt ve Kürt yanlısı şahsiyetler polis gözetimine alınmış, bunların yarısından fazlası en az 11 ilde suçlanmış ve yakın gelecekte mahkeme başlaması ihtimali bile olmadan tutuklanmıştır. 2010'da İstanbul, Diyarbakır, Adana, Van, Erzurum, Mersin, Siirt ve İzmir'de, KCK'ya üyelik iddiasıyla 15 dava daha açılmıştır; 7,5 yıldan 15 yıla kadar hapis cezası almaları riski vardır¹². Şubat 2012 itibarıyla davaların çoğu sürmekteydi. Ana dava 18 Ekim 2010'da Diyarbakır 6. Ağır Ceza Mahkemesi'nde 152 sanığa karşı açılmıştır; bu sanıklar arasında tanınmış şahsiyetler bulunmaktadır. Bu tarihte, sanıkların büyük bir çoğunluğu hali hazırda 17 aydır tutukluydu. İddianame 7.578 sayfaydı ve ek 366 dosya vardı. Cezaî dosya dinlenmiş telefonlar ve odalardan toplanmış veriler ve gizli tanıkların ifadelerinden oluşmaktaydı. Eylül 2010-Şubat 2012 arasında, yeni tutuklama dalgaları yaşandı, yeni davalar açıldı ve 2012'de açılmaya devam edileceği düşünülmektedir¹³.

Aynı zamanda Haziran 2009'da hükümet Türkiye'deki Kürtlerin haklarının iyileştirilmesi için "Demokratik Açılım" adını verdiği bir plan açıkladı. Bu açılımın Türk Hükümeti ile Türkiye'deki Kürt nüfusu arasındaki gerilimleri çözmeye kapsamlı ve aşamalı bir siyaset yaklaşımı güdeceği söylenmişti. Bu doğrultuda atılacak adımlar arasında Kürt camilerinde Kürtçe ezan okunması ve Kürt şehirlerine Kürtçe isimlerinin geri verilmesi vardı. Açılımın ikinci aşamasında PKK militanlarına genel af çıkartılması yer alacaktı. Açılımın son ve en zor aşamasıysa Türk vatandaşlığının daha az etnik temellere dayanmasını ve okullarda Kürtçe dersler okunmasını sağlayacak anayasal değişiklikler yapmaktı. Şubat 2012 itibarıyla, bu aşamaların yalnızca ilki başlatılmıştır.

11 Aralık 2009'da, Anayasa Mahkemesi, "devletin, ülkenin ve ulusun bölünmez bütünlüğüne karşı yürütülen faaliyetlerin odak noktası olması" gerekçesiyle, Anayasa'nın 68. ve 69. maddeleri uyarınca ve Siyasî Partiler Kanunu'na dayanarak DTP'yi kapattı. Bu karar büyük protestolara yol açtı¹⁴.

2010-2011'de, yetkililer bir kez daha "Kürt Sorunu"na siyasî diyalog yoluyla yaklaşımda başarısız oldu. Kürt nüfusunun talepleri yalnızca askerî yanıtlar aldı; liderleri, gösterilere katılan sivil vatandaşlar suçlu bulundu. Gerçekten de, Türkiye'nin doğu ve güneydoğusundaki gösteriler -terörizm suçlamasıyla Kürt liderlerin siyasî hayata katılmasının engellenmesini protesto etmek amacıyla düzenlenen gösteriler- şiddetle bastırıldı¹⁵.

Anayasa reformu

İktidara geldiğinde AKP'nin vaat ettiği, askerî darbe döneminde çıkan 1982 Anayasası'nda yapılacak büyük reform, Eylül 2010'da oyların %58'iyile referandumla kabul edildi. Bu süreçte, iktidar partisi siyasî partiler ve reformun içeriğine muhalif görülen devlet dışı örgütlerin görüşlerini almada ve söz verdiği gibi Kürt Sorununu ele almada başarısız oldu. Buna rağmen, reform 12 Eylül 1980 darbesi sırasında ve akabinde askerî ve resmî görevliler

¹² 2011-2012 tutuklamalarını takiben, 2012'de daha çok dava açılacaktır.

¹³ Yüksek sayıdaki tutuklama ve davalar nedeniyle, sivil toplum örgütlerinin geniş kapsamlı gözlemi mümkün değildir ve kimse tam rakamları bilmemektedir. Bkz. İHD.

¹⁴ Anayasa Mahkemesi ayrıca partinin 37 üyesi için beş yıllık siyaset yasağı da getirdi; bunların arasında o tarihte milletvekili olan ve parlamentodaki koltuklarını kaybeden iki milletvekili de vardı. Bu karar Hükümetin açıkladığı "Demokratik Açılım" çabalarında büyük bir gerilemeydi. Parlamentodaki eski DTP üyeleri BDP'ye katıldılar ve BDP altında yeni bir parlamenter grup oluşturdular. Yıllar içinde, Kürt meselesine odaklanan bütün siyasî partiler Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmıştır.

¹⁵ 2010'da, İHD gösterilerdeki polis şiddeti nedeniyle iki kişinin öldüğünü ve altmış dokuz kişinin yaralandığını rapor etmiştir. Bkz. İHD Basın Açıklaması, 8 Kasım 2010.

tarafından işlenen suçlar için dokunulmazlığı kaldırdı, askerî mahkemelerin rolünü azalttı, Anayasa Mahkemesi ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun yapısını değiştirdi, Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru yapma hakkını getirdi (23 Eylül 2012'de yürürlüğe girmesi planlanmaktadır), bir Ombudsmanlık ofisi öngördü, sendikal haklar üstündeki kimi kısıtlamaları kısmen kaldırdı ve cinsiyet ayrımcılığı konusunda kadınlar, çocuklar, yaşlılar, fiziksel engelliler ve emekliler lehinde gelişmelerin önünü açtı. 2 Kasım 2011'de, Meclis Başkanı, Anayasa Uzlaşma Komisyonu'nun 2012 sonunda Türkiye'de yeni bir anayasa önerisi getirecek bir yol haritası üstünde uzlaştığını açıkladı.

Dahası, anayasa reformundan ayrı olarak, Hükümet Şubat 2010'da Türkiye Bağımsız İnsan Hakları Kurumu'nun kurulmasıyla ilgili olarak TBMM'ye bir taslak sundu. Ne var ki, bugüne dek bu taslak kabul edilmemiştir¹⁶.

Ciddi insan hakları ihlalleri hâlâ yaygındır

Türkiye'de insan hakları teorik olarak, Anayasa'nın 90. maddesi uyarınca, yerel yasamadan daha ağır basan bir dizi uluslararası anlaşmayla korunmaktadır. Ne var ki, 2011 yılında, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) Türkiye'nin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni ihlal ettiğine dair 174 hüküm vermiştir. 12 Ekim 2011 tarihi itibarıyla, AİHM'ye Türkiye'yle ilgili yapılmış 19.988 dava bulunmaktaydı. 2011'de Türkiye AİHM'nin hakkında en çok hüküm verdiği ülkeydi¹⁷.

Her ne kadar insan hakları örgütleri ve delegasyonun bir araya geldiği diplomatların belirttiği üzere, Türkiye'nin insan hakları kayıtları son yıllarda sivil toplum ve medyada canlı ve çok boyutlu gelişmelere doğru ilerlemişse de, kimi ilkeler (örneğin, Türk ulusunun bütünlüğü ve cinsel haklar) ya da kurumlar (örneğin ordu) “baltalandığında” otoriteler katı olduğundan, düzenli insan hakları ihlalleri devam etmektedir¹⁸.

Bu “katılık” yaşam hakkı, adil yargılanma hakkı, keyfi tutuklamalar, işkence ve kötü muamelede ciddi ihlallere neden olmaktadır. Dahası, güvenlik güçleri sık sık tutuklamaya karşı koyanlar ya da işkence ve kötü muamele hakkında şikâyetle bulunan kişiler hakkında gerçek dışı karşı suçlamalar yapmaktadır. Uzun süren cezaî kovuşturmalar ve duruşma öncesi tutukluluk süreleri özellikle önemli bir sorundur çünkü tutukluların neredeyse yarısı yargılanmayı ya da davalarının nihaî kararını beklemektedir.

Dahası, geçmişte köyleri yakmış, sivilleri kaçırmış ya da infaz etmiş polis ve askerî güçler de hâlâ cezalandırılmamıştır¹⁹. 2010'da 29, 2011'de de 59 sivil yargısız infaz sonucu yaşamını yitirmiştir²⁰.

¹⁶ Son taslak, Paris İlkeleri de dahil olmak üzere, insan hakları yasasına uyumlu olmadığı gerekçesiyle, insan hakları örgütleri tarafından eleştirilmiştir.

¹⁷ Bkz. AİHM web sitesi, Turkey Press Country Profile, Şubat 2012 ve 2010 AB Türkiye İlerleme Raporu, Document SEC (2010) 1327, 9 Kasım 2010 ve 2011 AB Türkiye İlerleme Raporu, Document SEC (2011) 1201 final, 12 Ekim 2011.

¹⁸ “Hassas” konulara arasında etnik ve dinî azınlıklar da olmak üzere özellikle azınlık hakları bulunmaktadır; özellikle de cinsel azınlıklar ve Kürt meselesi ve yargının bağımsızlığı ile Devletin ve ordunun insan hakları ihlallerine karşı dokunulmazlığı da dahil olmak üzere, kurumların işleyişi.

¹⁹ 4000 Kürt köyü yakılmış, binlerce insan hayatını kaybetmiş ve birçoğu kaybolmuştur. Mecburi kaçışlar ve yargılanmadan infazlar Türkiye'nin güneydoğusunda sık sık yaşanmıştır. Kurbanların naaşları ailelerine teslim edilmemiştir. Aileler hâlâ gerçek ve adalet arayışı içindedir. Bkz. İHD.

²⁰ Bkz. İHD insan hakları ihlalleri tablosu.

Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri bir raporunda şöyle belirtmiştir, “Türkiye’de adalet sisteminde insan haklarının ve temel özgürlüklerin korunmasını, sistemin kamusal algılanışını, bağımsızlığını ve tarafsızlığını kötü yönde etkileyen kimi eskiye dayalı, sistematik işlev bozuklukları bulunmaktadır”. İnsan Hakları Komiseri ilerlemenin önündeki temel engelleri de şöyle nitelemiştir: “Türk yargı sistemindeki yerleşik kültür ve devletin korunması unsuru insan haklarının korunmasının önüne geçmektedir”. Uzun gözaltı süreleri ve yargılama süreçlerinin uzunluğunun, TMK ve TCK’nın hükümlerinin yorum ve farklı uygulamalara açıklığının, davadan önce kanıt sunmanın önündeki engellerin, özel mahkemelerde savunma hakkının kısıtlanmasının özellikle sorunlu olduğunu ve ele alınması gerektiğini belirtmiştir²¹.

Dahası, barışçıl gösteri yapma ve örgütlenme özgürlüğü de ciddi bir şekilde kısıtlanmaktadır. Örneğin, 2011’de, 312 barışçıl gösteri, miting, yürüyüş, basın açıklaması güçle bastırılmış; 1.425 kişinin yaralanmıştır. Toplam 491 kişi, 87 davada, bu hakkı kullanmaktan, 1.561 yıl hapse mahkûm edilmiştir²².

Hükümet aynı zamanda ifade özgürlüğünü de kısıtlamaktadır, özellikle de anayasal kısıtlamaların ve sayısız kanunun kullanılması yoluyla basında ve İnternet’te²³. Bireyler, cezaî kovuşturma ya da hüküm giyme riski olmadan kamusal olarak Devleti ve Hükümeti eleştirememektedir, özellikle de orduyu, askerlik görevini, Kürt ya da Ermeni sorununu. Bu durum da Türk medyasında oto-sansüre neden olmaktadır²⁴.

Bu durum, 12 Temmuz 2011 tarihli ifade ve medya özgürlüğü hakkındaki raporunda Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri tarafından da rapor edilmiştir. Komiser, Avrupa İnsan Hakları Komiserliği’nin Türkiye’de ifade özgürlüğünün ihlallerine dair yüksek sayıda bulguya sahip olduğunu esefle bildirmiş, bu durumun altında yatan nedenleri de şöyle belirtmiştir: “Anayasa’nın lafzı ve ruhu”, “devletçi yasama ve yargı sistemi”. Bu unsurların “çoğulculuk ve ifade özgürlüğünün etkili bir şekilde korunmasını sağlayacak ve AİHS tarafından belirlenen katı orantılıkla uyumlu hale gelecek şekilde” değiştirilmesi gerektiğini belirtmiştir²⁵.

II - Yasal ve kurumsal çerçeve

Örgütlenme ve ifade özgürlüğü hakları Türkiye tarafından imzalanan bir dizi insan hakları anlaşması, Anayasa ve ulusal kanunlarla garanti altına alınmıştır. Buna rağmen, insan hakları savunucularının bu haklarını hayata geçirmelerine ciddi ölçüde kısıtlayan bir dizi yasal hüküm bulunmaktadır.

A / Uluslararası yasal çerçeve: iyi bir onay kaydı

Türkiye, AB’nin yedi uluslararası insan hakları anlaşmasını da imzalamış bir ülke olarak, temel uluslararası insan hakları enstrümanlarının bir tarafıdır. Türkiye aynı zamanda, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi de dahil olmak üzere, 200 Avrupa Konseyi sözleşmesinin 96’sının da tarafıdır. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı’nın (AGİT) katılımcı devletlerinden biri

²¹ Bkz. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiserliği, *Report on the administration of justice and protection of human rights*, document CommDH (2012), 10 Ocak 2012.

²² Bkz. İHD 2011 Türkiye’de İnsan Hakları İhlalleri Dökümleri.

²³ Türkiye’de 7.000’den fazla web sitesi bloke edilmiştir. Bkz. Reporters Without Borders (RSF) Basın Açıklamaları, 3 Kasım 2010 ve 29 Nisan 2011.

²⁴ Kürt yayınları hâlâ yasaklanmaktadır. Daha ayrıntılı bilgi için bkz. aşağıda.

²⁵ Bkz. AİHK, *Report on freedom of expression and the media*, document CommDH (2011), 12 Temmuz 2011.

olan Türkiye, aynı zamanda AGİT belgelerindeki insan haklarıyla ilgili unsurlara da siyasî olarak bağlıdır.

Ayrıca, İşçileri Bakanlığı, 18 Ekim 2004'te yürürlüğe giren insan hakları savunucularıyla ilgili bir yönergeyle, yerel ve bölgesel yönetimlere İnsan Hakları Savunucuları Deklarasyonu ve ilgili AB yönergeleriyle uyumlu davranmaları, insan hakları savunucuları için elverişli koşullar temin etme talimatı vermiştir. Bu talimatlar arasında insan hakları alanında faaliyet yürüten sivil toplum örgütleriyle ve bireylerle düzenli diyalog kanallarının açılması da vardı. Yönergenin içeriği güvenlik görevlileri ve memurların eğitim programları müfredatının bir parçası olmuştur²⁶. Bu girişim, takdire şayansa da, mevcut durum göstermektedir ki, yönerge etkili bir biçimde uygulanmamaktadır.

1 / Örgütlenme özgürlüğünün korunması

Örgütlenme özgürlüğü hakkı uluslararası insan hakları belgelerince korunan temel haklardan biridir. Bu özgürlük çeşitli uluslararası ve bölgesel araçlarla güvence altına alınmıştır:

- İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi (İHEB), Madde 20/1: “Herkesin barışçıl toplanma, dernek kurma ve derneğe katılma özgürlüğü vardır.”;
- Siyasî ve Medenî Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Madde 22/1: “Herkes başkalarıyla bir araya gelerek örgütlenme özgürlüğü hakkına sahiptir; bu hak, kendi menfaatlerini korumak için sendika kurma ve sendikaya katılma hakkını da içerir.”
- Evrensel Olarak Tanınan İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması ve Geliştirilmesinde Toplumsal Kuruluşların (Organların), Grupların ve Bireylerin Hakları ve Sorumlulukları Üzerine Bildirge, BM İnsan Hakları Savunucularının Korunması Bildirgesi olarak da bilinir; Madde 5: “İnsan haklarını ve temel özgürlükleri geliştirmek ve korumak amacıyla herkesin, bireysel olarak ve başkalarıyla birlikte, ulusal ve uluslararası düzeyde;
  - a) Barışçıl biçimde bir araya gelmek veya toplantı yapmak;
  - b) Hükümet dışı kuruluşlar, dernekler veya gruplar kurmak, bunlara üye olarak girmek ve katılmak;
  - c) Hükümet dışı veya hükümetler arası kuruluşlarla ilişki kurmak hakkı vardır.
- Türkiye'nin 1954'te kabul ettiği İnsan Hakları ve Temel Özgürlükleri Korumaya dair Avrupa Sözleşmesi, Madde 11/1: “Herkes asayiş bozmayan toplantılar yapmak, dernek kurmak, ayrıca çıkarlarını korumak için başkalarıyla birlikte sendikalar kurmak ve sendikalara katılmak haklarına sahiptir.” Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi düzeyinde Türkiye, Madde 11'in ihlalden pek çok kez hüküm giymiştir²⁷.

Ayrıca, işçilerin örgütlenme hakkıyla ilgili olarak Türkiye çeşitli Uluslararası İşçi Örgütü sözleşmesini de imzalamıştır; bunların arasında 1948 Örgütlenme Hakkının Korunması Sözleşmesi No. 87, 1949 Örgütlenme ve Toplu Sözleşme Hakkı Sözleşmesi No. 98, 1976 Üç taraflı Müzakere Sözleşmesi (Uluslararası İşçi Standartları) vardır.

²⁶ Bkz. AB taraf devletlerle ilgili raporların ana belgesi: Turkey, UN Document HRI/CORE/TUR/2007, 8 Temmuz 2008.

²⁷ 2010 ve 2011'de Madde 11'in ihlal edildiği hükmünü veren 14 karar alınmıştır. Bkz. ECtHR web sitesi, ECtHR Tablosu, maddenin ihlali ve ülke, Şubat 2012.

2 / İfade özgürlüğünün korunması

İfade özgürlüğü hakkı da uluslararası insan hakları kanunlarınca korunma altındadır. Bu özgürlük çeşitli uluslararası ve bölgesel araçlarla güvence altına alınmıştır:

- İHEB Madde 19 ifade özgürlüğü hakkını güvence altına alır: “Herkesin kanaat ve ifade özgürlüğüne hakkı vardır; bu hak, müdahale olmaksızın kanaat taşıma ve herhangi bir yoldan ve ülke sınırlarını gözetmeksizin bilgi ve fikirlere ulaşmaya çalışma, onları edinme ve yayma serbestliğini de kapsar.”
- Kanaat ve ifade özgürlüğü hakkı Siyasî ve Medenî Haklar Uluslararası Sözleşmesi’nin (SMHS) 19. maddesinde güvence altına alınmıştır. AB İnsan Hakları Komitesi bir demokraside ifade özgürlüğünün önemini açıkça belirtmiştir: “Vatandaşlar, adaylar ve seçilmiş temsilciler arasında özgür bilgi ve kamusal ve konularda fikir iletişimi hakkı esastır. Bu özgür basın ve diğer medya araçlarının kamusal konularda sansür ya da kısıtlama olmadan yorum yapabilmesini ve kamuoyunu bilgilendirebilmesini gerektirir. (...) bu vatandaşların, özellikle de medya yoluyla, bilgiye geniş kapsamlı erişime sahip olmalarını ve seçili organlar ile bunların üyelerinin faaliyetleri hakkında bilgi ve fikir edinme olanağını gerektirir”²⁸. Medya kamuyu bilgilendirmedeki rolü ve hükümetlerin gözlemcisi olma konumu nedeniyle özel koruma gerektirmektedir.

AB İnsan Hakları Komitesi’nin de hatırlattığı gibi, “ifade özgürlüğü hakkının korunması, (...) yalnızca ‘bilgilerin ve her türlü düşüncenin açıklanması’ değil, aynı zamanda bu bilgi ve fikirlerin hangi araçla olursa olsun, ‘ister sözel, ister yazılı ya da basılı, ister sanat eseri formunda, ister diğer tercihe bağlı vasıtalarla’, ‘sınırsız’ olarak ‘araştırılması’ ve ‘edinilmesi’ özgürlüğüdür. (...) “Modern kitle iletişim araçlarının gelişimi nedeniyle, medyanın bu türden, Siyasî ve Medenî Haklar Uluslararası Sözleşmesi’nin 19. maddesinin 3. paragrafındaki tanımların dışında, herkesin ifade özgürlüğü hakkını engelleyecek şekilde kontrolünü engelleyecek etkili önlemler alınmalıdır”²⁹.

Bir tarafta, her ne kadar Türkiye 2003’te SMHS’yi imzalamışsa da, sözleşmenin taraf ülkelerinin sözleşmenin yürürlüğe girmesinden bir yıl sonra ilk raporlarını sunma zorunluluğuna rağmen (SMHS Madde 40), hakların güçlendirilmesi yolunda aldığı önlemlere dair ilk raporunu ancak 2011’de sunabilmiştir. Bu başlangıç raporu Ekim-Kasım 2012’de toplanacak olan AB İnsan Hakları Komitesi 106. oturumunda incelenecektir. Diğer taraftan, Mart 2001’de, Türkiye bütün AB özel prosedürlerine katılım davetiyesi göndermiştir. Bu adım, 2004’den beri çeşitli vekillerin ziyaretlerine olanak tanımıştır; bu ziyaretler arasında 2004’te AB İnsan Hakları Savunucuları Genel Sekreterliği Özel Temsilcisi, 2006’da AB Terörizmle Mücadele Sırasında İnsan Hakları ve Temel Hakların Korunması ve Geliştirilmesi Özel Raportörü, yine 2006’da AB Keyfî Tutuklama Çalışma Grubu ve 2011’de AB Hâkimler ve Avukatların Bağımsızlığı Özel Raportörü’nün yaptığı ziyaretler sayılabilir. Ülke ziyaret raporlarında, bütün AB özel prosedürleri, kaygılarını ifade etmişler ve ifade özgürlüğü hakkı konusundaki önerilerini bildirmişlerdir. Bugüne dek, bu öneriler tam anlamıyla uygulanmamıştır.

²⁸ Bkz. Gauthier v. Kanada, 7 Nisan 1999, Communication No. 633/1995, parag. 13.4, ayrıca bkz. İnsan Hakları Komisyonu Siyasî ve Medeni Haklar Uluslararası Sözleşmesi Madde 25 hakkında Genel Yorum, parag. 25.

²⁹ Bkz. AB İnsan Hakları Komitesi Genel Yorum No.10: İfade Özgürlüğü (Madde 19), 19 Haziran 1983.

- 1998 tarihli AB İnsan Hakları Savunucuları Deklarasyonu, Madde 6'da şöyle belirtmektedir, "Herkes bireysel ya da başkalarıyla birlikte: (a) bütün insan hakları ve temel özgürlükler konusunda bilgi isteme, alma ve sahip olma hakkına sahiptir; bu hak ve özgürlüklerin yerel yasama, yürütme ve yargı sistemlerinde nasıl etki ettiğine dair bilgiler de buna dahildir; (b) insan hakları ve temel özgürlükleri konusunda başkalarının görüş ve bilgilerini özgürce yayımlama, açıklama ve yayma hakkına sahiptir; (c) hem hukuki düzlemde hem de pratikte bütün insan hakları ve temel haklarını inceleme, tartışma, fikir belirtme hakkına ve kamuoyunun dikkatini bu konular üstüne çekme hakkına sahiptir." Bu Deklarasyonun 8. maddesinin 2. paragrafı şu hakkı vurgular, "herkesin bireysel olarak ve başkalarıyla birlikte, kamu işleri yürüten resmî organlara, daireler ve örgütlere işleyişlerini geliştirmeleri için eleştiri ve öneri götürmeye, çalışmalarında insan hakları ve temel özgürlüklerin gelişmesine, korunmasına ve yaşanmasına engel olabileceğini düşündükleri hususlara dikkati çekmeye hakkı vardır".
- Kanaat ve ifade özgürlüğü hakkı aynı zamanda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 10'da da vurgulanmıştır. AİHM çeşitli vakalarda Türkiye'yi Madde 10'un ihlalden suçlu bulmuştur³⁰.

B / İç yasal ve kurumsal çerçeve: yetersiz bir çerçeve

1 / Örgütlenme özgürlüğünün korunması³¹

Anayasa'nın 33. maddesi örgütlenme özgürlüğünü koruma altına alır³².

2004 yılında Türkiye, 4 Kasım 2004 tarihli ve 5253 sayılı Dernekler Kanunu üzerinden, 6 Ekim 1983'te yürürlüğe giren 2908 sayılı Dernekler Kanunu'nda değişiklikler yapmıştır. Hükümet aynı zamanda azınlık kültürlerinin desteklenmesi ve gayri resmî faaliyetlerde Türkçe'den farklı dillerin kullanılması yasağını da kaldırmıştır. Hükümet derneklerin yurtdışından fon aramalarına, uluslararası örgütlere katılmalarına ve işbirliği yapmalarına da izin vermiştir. Bu ilerlemeler Lezbiyenler, Gayler, Biseksüeller, Travestiler ve Transseksüeller (LGBT) de dahil olmak üzere azınlıkları savunan grupların dernek kurmalarına olanak tanımış; bu da önemli bir bilinçlendirme rolü oynamış ve cinsel azınlıkların haklarının korunmasında önemli bir etken olmuştur.

³⁰ Bkz. AİHM web sitesi, ECtHR Table on violations by article and country, Şubat 2012.

³¹ Bkz. Avrupa-Akdeniz İnsan Hakları Ağı Raporu, Türkiye'de azınlık haklarını savunan grupların örgütlenme özgürlüğü, 24 Ekim 2011.

³² Anayasa'nın 33. maddesinde şöyle belirtilmiştir: "Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyetine sahiptir. Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz. Dernek kurma hürriyeti ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâk ile başkalarının hürriyetlerinin korunması sebepleriyle ve kanunla sınırlanabilir. Dernek kurma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir. Dernekler, kanunun öngördüğü hallerde hâkim kararıyla kapatılabilir veya faaliyetten alıkonulabilir. Ancak, millî güvenliğin, kamu düzeninin, suç işlenmesini veya suçun devamını önlemenin yahut yakalamanın gerektirdiği hallerde gecikmede sakınca varsa, kanunla bir merci, derneği faaliyetten men ile yetkilendirilebilir. Bu merciin kararı, yirmi dört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını kırk sekiz saat içinde açıklar; aksi halde, bu idarî karar kendiliğinden yürürlükten kalkar. Birinci fıkra hükmü, Silahlı Kuvvetler ve kolluk kuvvetleri mensuplarına ve görevlerinin gerektirdiği ölçüde Devlet memurlarına kanunla sınırlamalar getirilmesine engel değildir".

Bu madde hükümleri vakıflarla ilgili olarak da uygulanır.

Örgütlenme özgürlüğü hakkı ayrıca Türk Medenî Kanunu'nun (22 Kasım 2001'de çıkan 4721 sayılı kanun) ve 20 Şubat 2008 tarihli, bireyler tarafından kurulan yasal tüzelkişilikler ya da özel malvarlıklarını ve haklarını özel bir amaca ya da kamu kullanımına adayan tüzelkişilikler gibi vakıflara dair 5737 sayılı Vakıflar Kanunu'nun da kapsamındadır.

Yine de, hâlâ, örgütün hedefleri anayasal ilkelere ve anayasanın, hukukun, ahlakın, ulusal bütünlüğün, ulusal çıkarların temel ilkelerine karşı görülür; belirli bir ırk ya da topluluğun bireylerini desteklediğine inanılır ya da dernek "kuruluş amaçlarını" ihlal ederse, dernek ve vakıf kurma hakları kısıtlanabilmektedir. Gerçekten de, TMK 56. maddesi uyarınca, eğer bir derneğin amaçları hukuk ya da ahlakı ihlal ediyorsa, bir dernek mahkeme tarafından kapatılabilir. Örneğin, azınlık haklarının desteklenmesi -örneğin, anadilde eğitim hakkı ya da LGTB hakları- derneğin kapatılmasına yol açabilir çünkü bu haklar anayasaya, hukuka ve aklaka aykırı değerlendirilebilir. Gerçekten de, Anayasa'nın 3. maddesi devletin dilinin Türkçe olduğunu belirtir; 42. maddesi de şöyle belirtilmiştir: Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına anadilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tabi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası antlaşma hükümleri saklıdır." Savcılar ve hâkimler, azınlık haklarını savunan NGO'ları kapatmak ya da kuruluşlarını engellemek için bu maddeyi kullanmışlardır³³.

Ayrıca, bir dernek kurmak ya da yönetmek isteyenlere dayatılan bürokratik gereklilikler külfetlidir; özellikle de küçük dernekler ve düşük bütçeli dernekler için. *Observatory* misyonu sırasında, delegasyonun bir araya geldiği NGO temsilcileri özellikle de taşrada orantısız idarî kontrollerden, kötü tutulmuş malî kayıtlara ya da halktan para toplamada izin almamaya dayanarak, verilerek cezalardan şikâyetçi olmuşlardır. Yasal gereklilikleri gerçekleştirmenin güçlüklerinden de bahsetmişlerdir. Gerçekten de, dernekler, derneğin amaçlarını ve türünü ve faaliyet alanını ayrıntılı bir şekilde belirten bir tüzük hazırlamak zorundadır. Tüzükte belirtilenin dışında herhangi bir faaliyette bulunmaları yasaktır. Bu durumun ihlali halinde, ceza verilebilir. Dernekler, İçişleri Bakanlığı'na ve Valiliklerine, yürüttükleri faaliyetler ve derneğin geliri ve harcamaları hakkında yıllık raporlar sunmak zorundadır. Denetleme gereklilikleri de çok zordur. Sistem çok karmaşıktır ve uzman olmayan bir kişinin kolaylıkla hata yapması mümkündür. Gerçekten de, küçük dernekler ve kolları bir muhasebeci tutacak malî kaynağa sahip değildir. İdarenin bütün dernekleri kontrol edecek kaynağı yoktur ve kontrol edeceklerini de keyfi bir tutumla seçmektedir. Kimileri azınlıklar konusunda ya da siyaseten hassas konularda çalışan derneklerin, özellikle de taşrada orantısız denetlemeye maruz kaldığını bildirmiştir. Dernekler doğru tutulmamış hesaplar ya da halktan para toplamadan önce izin almamak nedeniyle cezalandırılabilir.

Fon bulmak ya da kamu yararı statüsü kazanmak için bürokratik gereklilikler ve küçük ya da orta ölçekli dernekler için basitleştirilmiş kuralların olmayışı, dernekler için elverişli bir ortam sunmamaktadır. Dernekler Kanunu'nun dayattığı yurtdışından maddî destek alamadan önce yerel idarî yetkilileri bilgilendirme ve bu türden desteklere dair ayrıntılı belgeler sunma zorunlulukları, derneklerin faaliyetlerini zora sokmaktadır. Aynı zamanda, bu yurtdışından fon almadan önce otoriteleri bilgilendirme zorunluluğunun dernekleri kontrol etmek ve NGO'ların yabancı ortaklarını kontrol etmek için bir araç olarak kullanıldığından da

³³ Bkz. aşağıda, Bölüm III – A.

korkulmaktadır. Yurtdışından, AK fonları da dahil olmak üzere, fon alan NGO'ların sık sık denetlenmesi, AB için bir endişe konusudur.

Dernekler Masası -derneklerle irtibat kurmadan sorumlu organ- bir kontrol organı olarak çalışmaktadır. Her ne kadar, Dernekler Kanunu'nun gerekliliklerinin yerine getirilememesi artık bir kapatma nedeni değilse de, küçük insan hakları derneklerinin belini bükme potansiyeline sahip orantısız cezalara neden olabilmektedir.

2 / İfade özgürlüğünün korunması

Anayasanın 26. maddesi ifade özgürlüğü hakkını³⁴ ve 28. maddede basın özgürlüğünü³⁵ güvence altına almaktadır. Ancak ifade özgürlüğünü kısıtlayan çeşitli yasal hükümler hâlâ var olması ciddi bir endişe kaynağıdır çünkü bunlar, “hassas” konular hakkındaki görüşlerin barışçıl bir şekilde ifade edilmesini de kısıtlama ve cezalandırmak için kullanılmaktadır. Bu cezaların çoğu fazlasıyla serttir ve/veya savcılar ve hâkimlerce ifade özgürlüğünü kısıtlayacak şekilde kullanılmaktadır.

Her ne kadar, 2002-2007'de benimsenen reform paketleri bazı baskıcı hükümleri yürürlükten kaldırmışsa da, Türk kanunlarında hâlâ özgür ifadeyle ilgili uluslararası standartlara uymayan ve insan hakları savunucularına karşı kullanılan sayısız kanın bulunmaktadır. Bunlar (2004

---

³⁴ Madde 26'da şöyle belirtilmiştir: “Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü, radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir. Bu hürriyetlerin kullanılması, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir. Haber ve düşünceleri yayma araçlarının kullanılmasına ilişkin düzenleyici hükümler, bunların yayımını engellemek kaydıyla, düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin sınırlanması sayılmaz. Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunla düzenlenir.”

³⁵ Madde 28'de şöyle belirtilmiştir: “Basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak izin alma ve malî teminat yatırma şartına bağlanamaz. Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır. Basın hürriyetinin sınırlanmasında, Anayasanın 26. ve 27. maddeleri hükümleri uygulanır. Devletin iç ve dış güvenliğini, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü tehdit eden veya suç işlemeye ya da ayaklanma veya isyana teşvik eder nitelikte olan veya Devlete ait gizli bilgilere ilişkin bulunan her türlü haber veya yazıyı, yazanlar veya bastırılanlar veya aynı amaçla, basanlar, başkasına verenler, bu suçlara ait kanun hükümleri uyarınca sorumlu olurlar. Tedbir yolu ile dağıtım hâkim kararıyla; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle önlenir. Dağıtım önleyen yetkili merci, bu kararını en geç yirmi dört saat içinde yetkili hâkime bildirir. Yetkili hâkim bu kararı en geç kırk sekiz saat içinde onaylamazsa, dağıtım önleme kararı hükümsüz sayılır. Yargılama görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için, kanunla belirtilecek sınırlar içinde, hâkim tarafından verilen kararlar saklı kalmak üzere, olaylar hakkında yayım yasağı konamaz. Süreli veya süresiz yayınlar, kanunun gösterdiği suçların soruşturma veya kovuşturmasına geçilmiş olması hallerinde hâkim kararıyla; Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, millî güvenliğinin, kamu düzeninin, genel ahlâkın korunması ve suçların önlenmesi bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle toplatılabilir. Toplatma kararı veren yetkili merci, bu kararını en geç yirmi dört saat içinde yetkili hâkime bildirir; hâkim bu kararı en geç kırk sekiz saat içinde onaylamazsa, toplatma kararı hükümsüz sayılır. Süreli veya süresiz yayınların suç soruşturma veya kovuşturması sebebiyle zapt ve müsaderesinde genel hükümler uygulanır. Türkiye'de yayımlanan süreli yayınlar, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Cumhuriyetin temel ilkelerine, millî güvenliğe ve genel ahlâka aykırı yayımlardan mahkûm olma halinde, mahkeme kararıyla geçici olarak kapatılabilir. Kapatılan süreli yayının açıkça devamı niteliğini taşıyan her türlü yayın yasaktır; bunlar hâkim kararıyla toplatılır.”

tarıhli 5237 sayılı)³⁶ TCK'da ve TMK'da bulunmaktadıır. Bu hükümler uzun süreli hapis cezaları ve ağır cezalar getirmektedir. TCK'nın kimi hükümleri basın veya kitle iletişim araçları yoluyla bir hakaret yapıldığında cezanın otomatik olarak yükseltileceğini belirtir (ör. Madde 218, 220, 226, 266, 268, 297, vb.). Medya profesyonelleri, NGO üyeleri, yazarlar ve entelektüeller barışçıl bir şekilde yasal bilgi ve insan hakları konularıyla ilgili görüşleri yaymaktan soruşturmalara, tutukluluğa ve yargılanmaya maruz kalmaktadır.

Atatürk'e hakaretle ilgili 25 Temmuz 1951 tarihli 5861 sayılı kanunun 1/1. maddesi ve 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu da ifade özgürlüğünü kısıtlamak ve cezaî hüküm vermek için kullanılmaktadır.

Türk yasal çerçevesi kamuoyunu ilgilendiren konularda bilgi almak ve tartışmalara katılmak hakkını koruma altına alan hükümlerden yoksundur: gazetecilerin kamuoyunu ilgilendiren konularda bilgi vermeleri ve tartışmalarını güvence altına alan hiçbir hüküm bulunmamaktadır; ayrıca TCK'da gazetecilerin cezaî ehliyetlerine dair herhangi bir özel ihtiraz kaydı da bulunmamaktadır.

Ayrıca, Türk hâkimler ve savcılar “şiddet”, “hakaret” ya da “hukuku ihlal” veya “ulusal çıkarlara” tahrik ya da hakaret hükümlerini çok geniş bir şekilde yorumlamaktadır; özellikle de Kürt Sorunu'yla ilgili olduğunda³⁷. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin ifade özgürlüğüyle ilgili içtihatlarıyla uyumlu değildir ve özellikle de şiddet içeren ve barışçıl görüşler arasında fark gözetmemektedir.

Dahası, gazeteciler ve editörler, adalet sistemi üstüne yazdıklarında yargının hedefi haline gelmektedirler. Davalarla ilgili yasal haberler “bir yargı sürecinin etkilenmesine teşebbüs” olarak değerlendirilmekte, cezaî kovuşturmalara dair haber vermek “cezaî kovuşturmanın gizliliğini ihlal” olarak görülmekte ve PKK'yla ilgili haberler de “terörist propaganda” olarak değerlendirilmektedir. Benzer bir şekilde, vicdanî ret hakkıyla ilgili yapılan açıklamalar da TCK'nın 318. maddesi altında (halkı askerlikten soğutmak) yargılanmaktadır.

İfade özgürlüğüyle ilgili kısıtlamalar TMK'da terörizmin çok geniş bir şekilde tanımlanmış olmasından da kaynaklanmaktadır ve özellikle de TMK'nın 6. ve 7. maddeleri sık sık geniş bir şekilde tanımlanmış terörist faaliyetleri sert bir şekilde cezalandırmak için kullanılmıştır.

³⁶ TCK'nın ifade özgürlüğünü kısıtlayan ya da suçlu bulan başlıca hükümleri şunlardır: hakaret ve karalamayla ilgili Madde 125, özellikle de bu bir Devlet görevlisiyle ilgiliyse; özel hayatın gizliliğini ihlalle ilgili Madde 134; suç işlemeye tahrikle ilgili Madde 214; suçu ve suçluyu övmekle ilgili Madde 215; halkı kin ve düşmanlığa tahrikle ilgili Madde 216; kanunlara uymamaya tahrikle ilgili Madde 217; bu maddelerde tanımlanan suçların basın ve yayın yoluyla işlenmesi hâlinde, verilecek cezanın yarı oranında artırıldığına dair Madde 218; suç işlemek amacıyla örgüt kurmayla ilgili Madde 220; Türk alfabesinin kullanılmamasıyla ilgili Madde 222; iftirayla ilgili Madde 267; yargı görevi yapma etkilemeyle ilgili Madde 277; gizliliğin ihlaliyle ilgili Madde 285; adli yargılamayı etkilemeye teşebbüsle ilgili Madde 288; Cumhurbaşkanına hakaretle ilgili Madde 299; devletin egemenlik alametlerini aşağılamayla ilgili madde 300; Türklüğü, Cumhuriyeti, devletin kurum ve organlarını aşağılamayla ilgili Madde 301 [uzun süre taciz edici şekilde kullanıldıktan sonra 2008'de bütün resmî soruşturmaların Adalet Bakanlığı'na onaylanması gerektiği hükmünde bir değişiklik yapılmıştır. Önceden yetki alma zorunluluğu bu maddenin siyasî kaygılara yol açmasına neden olabilir. Yine de, bu hüküm altındaki cezaî kovuşturmalar büyük ölçüde azaldığı için, bu değişikliğin olumlu etkileri de olmuştur]; temel milli yararları karşı hakaretle ilgili Madde 305; silahlı örgütlerle ilgili Madde 314; halkı askerlikten soğutmakla ilgili Madde 318; yasaklanan bilgileri teminle ilgili Madde 334; yasaklanan bilgileri açıklamakla ilgili Madde 336 ve yabancı devlet bayrağına karşı Madde 341.

³⁷ Temmuz 2011 tarihli bir Avrupa Konseyi raporunda da belirtilmiş olduğu gibi, “şiddete teşvik” kavramının yorumlanması Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin içtihatlarıyla uyumlu değildir. Türk hukuk sisteminde gerçeğin ve kamu yararının savunulması yoktur. Bkz. Avrupa İnsan Hakları Komiseri Raporu, *Administration of justice and human rights in Turkey*, document CommDH (2012), 10 Ocak 2012.

Hukukun hükümleri muğlaktır ve hâkimlerin fazlasıyla geniş yorumlamalarına açıktır. TMK'nın 1. maddesi şu şekildedir: “Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir.” “Üyelik”, “destek” ve “propaganda” kavramlarının geniş tanımıyla birlikte, bu “terör” tanımı uluslararası hukukta son derece yasal kabul edilen bir dizi faaliyeti de içermektedir.

TMK'nın 7. maddesinin 2. paragrafındaki tanımı da çok geniştir, özellikle “terörist” bir grubun benimsediği siyasî amaçları desteklemek ile onun şiddet içeren yöntem ve eylemleri de dahil olmak üzere, bir örgütün desteklenmesi arasında bir fark gözetmemektedir. Ayrıca, 2006'da, 2. maddede yapılan bir değişiklikle, yasadışı bir örgütün üyesi olmayanlar ama yasadışı bir örgütün hedeflerine uygun faaliyetler sürdüren kişiler de, şiddet içeren eylemlere katılmış olsalar da olmasalar da yasadışı örgüt üyesi gibi cezalandırılır. Bu hüküm Terörle Mücadele Kanunu altında Kürt azınlıkların haklarını savunan kişileri hedeflemekte ya da terörle mücadele çerçevesinde işlenen ihlalleri ihbar etmektedir.

TCK ile TMK hükümleri, bir arada, savcılarının yasadışı bir örgütün “yararına” işlenmiş bir suç olarak değerlendirdikleri insan hakları savunucularının faaliyetlerine karşı da karmaşık ve çapraşık yasal normlara temel oluşturmaktadır; oysa bu kişiler yalnızca barışçıl gösterilere katılmak, fikirlerini ifade etmek gibi yasal insan hakları faaliyetleri yürütmüşlerdir³⁸. Bu, hiçbir şekilde terörizmle ilgisi olmayan azınlık grupları, medya mensupları, öğrenciler, insan hakları savunucuları ve siyasî muhalifleri cezalandırmak için kullanılmıştır. Diğer bir önemli etkisi de mahkemeler ve savcılarının mevcut kanun hükümlerini orantısız bir şekilde yorumlamaları ve uygulamalarına olanak tanınmasıdır; ki bu da ifade özgürlüğünün ihlaline yol açmaktadır. Özel “basın savcıları” ya da ağır ceza mahkemeleri “özel savcıları” da dahil olmak üzere, savcılarının ifade özgürlüğünü ihlal eden cezaî kovuşturmalar başlatmadaki rolleri

---

³⁸ “Suç işlemek amacıyla örgüt kurma” başlıklı TCK Madde 220 silahlı siyasî örgütlerin üyeliğini cezalandırmak için kullanılmaktadır. Ne var ki, Madde 220 silahlı siyasî örgütlerle “ilişki içinde olduğu varsayılanlara” karşı da kullanılmaktadır. Bu maddenin 6. paragrafı öyle olmasalar bile, bireylerin silahlı bir örgütün üyesiymiş gibi muamele görmelerine olanak tanıyan bir hüküm taşımaktadır. “Örgüte üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işleyen kişi, ayrıca örgüte üye olmak suçundan dolayı cezalandırılır.” Böylece, PKK gibi silahlı örgütlerin “adına suç işleyen” kişiler, birer örgüt üyesi gibi cezalandırılıp bu şekilde mahkum edilebilmektedir.

Benzer bir şekilde Madde 220'nin 7. paragrafı da şöyle belirtir: “Örgüt içindeki hiyerarşik yapıya dahil olmamakla birlikte, örgüte bilerek ve isteyerek yardım eden kişi, örgüt üyesi olarak cezalandırılır.” TCK Madde 220/6-7 benzer bir hüküm taşıyan TMK Madde 2/2 ile ilişkilidir: “Terör örgütüne mensup olmasa dahi örgüt adına suç işleyenler de terör suçlusu sayılır ve örgüt mensupları gibi cezalandırılırlar.”

Son olarak da Madde 220/8 “propaganda”yı cezalandırır ve sık sık kullanımı da ifade özgürlüğünü kısıtlamaktadır: “Örgütün veya amacının propagandasını yapan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu suçun basın ve yayın yolu ile işlenmesi hâlinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır.”

Bir sanık silahlı bir siyasî örgüt yararına suç işlemekten hüküm giydiğinde, TCK Madde 314, bir suç örgütü yararına suç işleyen bir kişiden daha fazla cezaî hüküm verir.

Madde 314/2 silahlı bir siyasî örgüt kuran ya da üyesi olan herkes için uygulanır. Madde 314/3 şöyle belirtmektedir: “Suç işlemek amacıyla örgüt kurma suçuna ilişkin diğer hükümler, bu suç açısından aynen uygulanır.” Bu paragraf ve TMK Madde 2/2, Madde 220'de tanımlanan hakaretlerle bağlantı kurmak için yasal bir temel teşkil eder ve Madde 314'te belirtilen sert cezalara maruz bırakır.

TMK Madde 7/2 “terör örgütünün propagandasını yapmak”la ilgilidir.

özellikle endişe vericidir ve sürüncemeli, sıkıntılı ve adaletsiz yargılamalara neden olmaktadır.

Terörle Mücadele Kanunu, kanunî prosedürlerde geniş kapsamlı kısıtlamalar getirmektedir. Özellikle, özel araştırma yöntemleri uzatılabilmektedir; yasal temsilci hakkı yirmi dört saat geciktirilebilmektedir; gözaltına alınan kişinin, gözaltına alınmasının yasal gerekçeleri hakkında bilgilendirilme hakkı kısıtlanmaktadır; savunma avukatları için de, şüphelinin dava öncesi ya da süresince sorgulanmasında hazır bulunmasında kısıtlamalar uygulanmaktadır; savunma avukatının dava dosyasını incelemesi ve kopyalarını alması hakkı da kısıtlanmaktadır.

Terörle ilişkili kanun ihlalleri, Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kaldırılmasının ardından kurulan Özel Yetkili ve Görevli Ağır Ceza Mahkemelerinde görülmektedir. Bu mahkemelerin kovuşturma süresi, kanıt toplama ve özellikle de şüpheli ve suçlanan kişilerin azamî tutukluluk süresine (altı yıla kadar çıkabilmektedir) dair özel yetkileri vardır. Bu yetki duruşma öncesi tutukluluk süresini aylara ya da bazen yıllara uzatan hâkimlerce, abartılı bir şekilde kullanılmaktadır³⁹.

Terör suçlarının çok kapsamlı tanımları nedeniyle, bu kanunun Türkiye’de ifade özgürlüğü üzerinde korkutucu bir etkisi vardır ve Türk medyasında da geniş bir oto-sansüre yol açmaktadır. 2006’da Türkiye’ye yaptığı ziyaretin ardından ifade özgürlüğü, toplanma ve örgütlenme özgürlüğünün terörizmle ilişkilendirilerek yargılanmasından duyduğu endişeyi belirten AB Terörle Mücadelede İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerini Geliştirme Özel Raportörü’nün de belirtmiş olduğu gibi, “hem Terörle Mücadele Kanunu’nda hem de Türk Ceza Kanunu’nda hükümet ya da devlete dair eleştirel fikirlerin yasal ifadesini, yasal amaçlarla örgüt kurmayı ve barışçıl bir şekilde toplanmayı ciddi bir şekilde kısıtlayan unsurlar bulunmaktadır”⁴⁰. Bu rapor yayınlandığında, bu değerlendirme hâlâ geçerliydi.

Sonuç olarak, mevcut yasalar ifade özgürlüğü hakkını Avrupa Birliği İnsan Hakları Komisyonu ve AİHM içtihatlarıyla uyumlu şekilde koruma altına almamaktadır ve yargının kısıtlayıcı yorumlarına açıktır. Türkiye’nin yasal ve adlî uygulamaları, yasama, ceza muhakemeleri usulü ve siyasal karşılığı bilgi ve düşüncelerin özgürce paylaşımı için birer engel teşkil etmektedir. Bu nedenle, TCK’nın ve TMK’nın bir dizi maddesi, bölgesel ve uluslararası standartlarda belirtildiği şekliyle ifade özgürlüğünü koruma altına alacak şekilde değiştirilmelidir.

2010-2011’de, Adalet Bakanlığı ifade özgürlüğüyle ilgili yasal çerçeveyi yeniden değerlendirmeye almıştır. Bu temelde, Ocak 2012’nin sonunda, Hükümet 1/565 sayılı şu kanun tasarısını meclise sunmuştur: “Yargı Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Basın Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesi Hakkında Kanun Tasarısı”. Tasarı, ifade özgürlüğü hakkını kullanmaktan yargılanmış ve/veya hapis cezası almış insan hakları savunucularının durumunu etkileyebilecek bir dizi maddeyi de içermektedir.

³⁹ Hapishaneler ve İslah Evleri Genel Müdürlüğü web sitesine göre, hapishanelerdeki nüfusun %43’ü dava ya da temyiz bekleyen tutuklulardan oluşmaktadır.

⁴⁰ Bkz. AB Terörle Mücadelede İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerini Geliştirme Özel Raportörü Raporu, UN Document A/HRC/4/26/Add.2, 16 Kasım 2012.

Her ne kadar, şimdiki versiyon yasal çerçeveyi geliştirecekse de, bir dizi hükmü değiştirmeye ya da kaldırmaya ve TMK gibi ifade ve örgütlenme özgürlüğüyle ilgili haklarla tutarlı olmayan uygulamalara yanıt vermeye yetmeyecektir⁴¹.

Yeni kanunun beyan edilen hedeflerinden biri genel olarak “medya davalarında kovuşturmaların ve mahkûmiyetlerin durdurulması”dır. Kanun tasarısı, şimdiki haliyle, soruşturmaların, cezaî kovuşturmaların ve 31 Aralık 2011’den önce işlenen “medya ve fikir suçları”na dair hükümlerin durdurulmasını mümkün kılmaktadır ve en fazla beş yıllık hapis cezasıyla sınırlandırılmasını ve eğer kişi bu süre içinde ikinci bir benzer suç işlemezse, cezanın iptalini de getirmektedir. Adalet Bakanlığı’na göre, bu hüküm gazetecilerle ilgili 5.000 davayı etkileyecektir. Ama bu hükmün kapsamı altına giren suçların tabiatı yine de belirsizdir. Ayrıca bu, kişilerin 3 yıllık süre zarfında oto-sansüre gitmelerine neden olarak, ifade özgürlüklerini ihlal edecektir.

Beyan edilen ikinci hedef “adalet sisteminin temin ettiği hizmetleri daha etkili kılmak”tır. Bu amaçla Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK), TCK ve TMK’da bir dizi değişiklik yapılması önerilmektedir. Kanun tasarısının 76. maddesi, hâkimleri kararlarını meşru kılmaya mecbur bırakarak, duruşma öncesi uzun tutukluluk sürelerine bir son verebilir. Kanun tasarısının 77. maddesi de beş yıla kadarki hapis cezaları talebinde tutukluluk yerine hukukî kontrolün kullanımını genişletmektedir.

Tasarının 73. maddesi, cezaî soruşturmaların gizliliğini ihlalle ilgili TCK’nın 285. maddesinin ve sık sık gazetecilik faaliyetlerini kısıtlayarak, kamunun bilgilendirilmesi hakkını ihlal eden adil yargılamayı etkileme hakkındaki TCK’nın 288. maddesinin kapsamını daraltmayı önermektedir.

Kanun tasarısının diğer bir maddesi savunma avukatlarının yargı dosyalarına erişiminin kısıtlanmasını üç ayla sınırlandıracaktır. Bu süreden sonra, savunma avukatları çeşitli belgelere erişebilecektir. Bugüne dek, birçok dosya aylarca ya da daha fazla süreyle tutulmuş, sanıklar kendilerine yapılan suçlamaları bile öğrenememiştir, ki bu da AB İnsan Hakları Komisyonu kararlarının ihlalidir ve avukatların tutukluların serbest bırakılması için etkili savunmalar sunmalarına engel olmaktadır⁴².

Adalet Bakanlığı, bildirildiği kadarıyla, ifade özgürlüğüyle ilgili konular hakkında daha kapsamlı bir reform paketi üzerinde çalışmaktadır.

Bu reformların, polis ve adalet sistemi kanunları ifade özgürlüğünü kısıtlayıcı şekilde yorumlamaya devam ettiği sürece beklenen sonuçları vermeyeceği de belirtilmelidir.

3/ İnsan haklarının geliştirilmesi ve korunmasına adanmış anayasal çerçeve: hâlâ etkinliğini geliştirmesi gereken karmaşık bir sistem

Kağıt üstünde, insan haklarının geliştirilmesi ve korunmasına dair çerçeve oldukça etkileyicidir⁴³.

- Öncelikle hükümet düzeyinde, bir başbakan yardımcısı hem insan hakları hem de terörle mücadelede sorumludur; geniş kapsamlı olarak insan hakları meseleleriyle

⁴¹ Bkz. Thomas Hammarberg’in yorumları, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, Türkiye hukuk reformu yasa tasarıları, 20 Şubat 2012 ve Basın açıklaması, 9 Şubat 2012.

⁴² Bkz. RSF Basın Açıklaması, 9 Şubat 2012.

⁴³ Bkz. Birleşmiş Milletler, taraf Devletler Raporları Temel Belgesi, -Turkey UN Document HRI7CORE/TUR/2007, 8 Temmuz 2008.

ilgilenen bir Avrupa Konseyi ve İnsan Hakları Genel Müdür Yardımcısı, Dışişleri Bakanlığı'nda uluslararası insan hakları örgütleri (AB, AGİT, Avrupa Konseyi, vb.) ve karşılıklı temelde insan hakları konularından sorumludur; İçişleri Bakanlığı'na bağlı, insan hakları ihlalleri iddialarından sorumlu bir ofis, kolluk görevlilerce işlenmiş insan hakları ihlallerini araştırmakla yükümlüdür; ayrıca Adalet Bakanlığı insan hakları ihlallerinin engellenmesi için bir insan hakları daire başkanlığı kurmuştur⁴⁴.

Ancak, başbakan yardımcısı hem insan haklarından hem de terörle mücadelede sorumludur ve bu da sistemin en yanlış tarafıdır.

Ayrıca insan hakları lehine reformları güçlendirmekle sorumlu bakanlıklar arası organlar da vardır; bunların arasında hükümetin yürüttüğü insan hakları çalışmalarına öncülük eden Türkiye Yüksek İnsan Hakları Konseyi⁴⁵ ve son dönemde yapılan reformların mevcut uygulamalarını denetleyen Reform Denetleme Grubu vardır⁴⁶. Konseye, yüksek düzey Hükümet görevlileri ve NGO temsilcilerinden oluşan bir alt grup olan İnsan Hakları Danışma Konseyi danışmanlık yapar. Ancak, 2005 yılında, Başkanı da dahil olmak üzere, İnsan Hakları Danışma Konseyi üyeleri, azınlıklar ve kültürel haklarla ilgili bir rapor yayımladıktan sonra, yargılanmış ve ağır hapis cezası tehlikesiyle karşı karşıya kalmışlardır; bu da bu organın özgürce faaliyet gösteremediğinin bir kanıtıdır. O tarihten beri, çeşitli insan hakları grupları bu organa katılmayı ve işbirliği yapmayı reddetmiş ve İnsan Hakları Danışma Konseyi aktifliğini kaybetmiştir. Her ne kadar, başbakanlığın konseyi yılda iki kez toplantıya çağırması zorunlu olsa da, 2004'ten bu yana toplantılar yapılmamaktadır. 2011'de TİHV resmen bu başarısızlığın yasaların ihlali olduğunu açıklamıştır.

- TBMM düzeyinde, İnsan Hakları İnceleme Komisyonu (İHİK) insan hakları ihlallerine dair bireysel şikâyetleri inceler ve bulguları ile tavsiyelerini, gerekli önlemlerin alınması için ilgili otoritelere sunar. Her ne kadar İHİK takdire şayan işler yürütüyor olsa ve NGO'larla diyaloga açık olsa da, bağımsız bir insan hakları organı olarak görülemez çünkü bağımsız uzmanlardan değil, milletvekillerinden oluşmaktadır. Dahası, yasamada yer almadığı ve yasa taslaklarında fikri alınmadığı için, yetki alanı da sınırlıdır.
- İdarî düzeyde, Başbakanlığa bağlı bir organ olan İnsan Hakları Başkanlığı, çeşitli hükümet organlarının insan hakları heyetleri de dahil olmak üzere, insan hakları alanında yaptığı çalışmaları ulusal düzeyde koordine etmekle sorumludur (bkz. aşağıda). Yukarıda adı geçen bütün organların sekreteryası olarak çalışır, denetleme yapar ve raporlar yayınlar.

---

⁴⁴ Bu önlem 2011'de alınmışsa da, görüşülen çeşitli STK'lar bu departmanın kurulmuş olduğundan haberdar değillerdi.

⁴⁵ Konseye İnsan Hakları ve Terörle Mücadeleden Sorumlu Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı başkanlık eder. Konsey Başbakanlık, Milli Eğitim Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı müsteşarlarını bir araya getirir. Konsey, İnsan Hakları Danışma Konseyi'nin raporlarını denetler. Temel olarak insan haklarının daha iyi geliştirilmesi ve korunmasını hedefleyen yasal ve idari düzenlemelerin taslaklarını hazırlamakla sorumludur.

⁴⁶ Gruba Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı başkanlık etmektedir ve Adalet Bakanı, İçişleri Bakanı ve Devlet Bakanı ve Baş AB Müzakerecisi'nden oluşmaktadır. AB İlişkileri Genel Sekreterliği, İnsan Hakları Başkanlığı ve İnsan Hakları Danışma Konseyi görevlileri de bulunmaktadır.

- İl ve ilçe düzeyinde, insan hakları kurulları, insan hakları ihlallerine dair şikâyetleri almak ve incelemekle, bulgularını yetkili otoritelere iletmekle, her türlü ayrımcılığı engelleyecek önlemler almakla, her türlü ayrımcılığı engelleyecek önlemler almakla ve yerel düzeyde insan hakları eğitimi programları başlatmakla sorumludur. Vali ya da vali yardımcısının başkanlık ettiği bu heyetlerin seçim süreçleri hâlâ sorunludur. Heyet üyeleri çoğunlukla devlet ya da siyasî parti temsilcilerinden oluşmakta, geri kalanı da valinin takdiriyle seçilmektedir.
- Sonuç olarak, Türk İnsan Hakları Kurumu (TİHK) ve Türk Ombudsman'ı, 2010'da çıkan kanun tasarılarına rağmen, hâlâ kurulmamıştır. Dahası, Türk TİHK'sına dair yasa taslağı da Paris İlkeleriyle tam olarak uyumlu değildir.

Bu kurumların çoğunun ana insan hakları gruplarıyla bağı olmaması ve bazılarının bu gruplar tarafından tanınmıyor olması bu sistemin yetersizliğini ve etkisizliğini yansıtmaktadır. Ayrıca, bazılarının hem baskıcı kanunların uygulanmasından hem de özgürlükleri korumaktan sorumlu olması da bu durumun bir göstergesidir. Kimi yetki alanları örtüşse de, bazıları net değildir.

III - Türkiye'de İnsan Hakları Savunucularının Taciz Edilmesi

Türkiye'de, sivil toplum çok çeşitlidir, örgütlüdür, sesini duyurur ve insan hakları hareketine dahil olan çok sayıda grup ve birey vardır. Özgür ifadenin önünde hâlâ kısıtlamalar olmasına rağmen açık ve eleştirel tartışmalar hem kamuda hem de medyada artmıştır; Kürt ve Ermeni sorunları, ordunun rolü gibi hassas kabul edilen konular da bu tartışmalara dahildir.

Yine de, *Observatory* delegasyonunun bir araya geldiği NGO temsilcileri, NGO'ların kapatılma girişimlerinden, insan hakları savunucularının toplu halde, özellikle de TMK uyarınca hüküm giymesinden ve insan hakları savunucularına karşı yapılan saldırılardan yakınmıştır. Ayrıca insan hakları örgütleriyle yetkililer arasındaki diyalog eksikliğinden de şikâyet etmişlerdir. Özellikle de, 2007-2011 yılları arasında insan hakları örgütlerinin, insan haklarından sorumlu bakanla bir görüşme yapamamış olmasından şikâyet etmişlerdir. Bu diyalog eksikliği insan hakları savunucularının görevlerini daha da zorlaştırmaktadır ve onların korunmasını gözetmemektedir.

A / Azınlıkların haklarını gözeten NGO'ları hedefleyen kapatma davaları

Geçtiğimiz yıllarda, çeşitli insan hakları örgütleri, özellikle de azınlıkların haklarını gözeten NGO'lar, adli tacize maruz kalmış ve kapatma davalarıyla karşı karşıya kalmışlardır. Bu durum özellikle etnik ve dinî azınlıkların haklarına işaret eden örgütler için geçerli olmuştur ve diğer taraftan da faaliyetlerini engellemek amacıyla, cinsel azınlıkların haklarına işaret eden örgütler de bu uygulamalara maruz kalmıştır.

1) Etnik ve dinî azınlıkların haklarına değinen NGO'lar

- Düşünce Özgürlüğü ve Eğitim Hakkı Derneği Özgür-Der Nisan 2009'dan beri, Kasım 2008'de okullardaki askerî tip törenlerin kaldırılmasını savunan açıklaması nedeniyle bir kapatma davasıyla karşı karşıyadır. "Bize resmî ideolojiyi dayatan ve inançlarımız ile kimliklerimize karşı gelen askerî tip törenlere karşı bir duruş edinelim" başlıklı açıklama, bireyleri okullarda yapılan ve öğrencileri militarize eden törenlere karşı

seslerini yükseltmeye davet etmiştir⁴⁷. 2010'da, Özgür-Der'e karşı açılan kapatma davası Fatih Asliye Mahkemesi'nce geri çevrilmiştir. Valilik de bu kararı temyiz etmemiştir.

- Türkiye'deki en eski ve en itibarlı insan hakları örgütlerinden biri olan ve ülkenin dört bir yanında şubeleri bulunan İHD⁴⁸, eskiden beri adli tacize maruz kalmaktadır; özellikle de Kürt-menşeli insan hakları konularındaki çalışmaları yüzünden. Örnek olarak, Beyoğlu Başsavcılığı tarafından 17 Ekim 2008'de İHD İstanbul Şubesi'ne, 5253 sayılı Dernekler Kanunu uyarınca, İstanbul Valiliği tarafından yapılan bir suç duyurusu üzerine dava açılmıştır. Valilik, İHD İstanbul Şubesi'nin, Kürt Sorunu'nun barışçıl çözümü için mücadele veren ve kayıplar hakkında bilgi edinme hakkını savunan bir dernek olan Barış Anneleri Girişimi'nin konferans salonlarında bir basın toplantısı yapmalarına izin vererek hedeflerine uymayan faaliyetler yürüttüğünü iddia etmiştir. Şubat 2012'de dava hâlâ sonuçlanmamıştır.

Ayrıca, 19 Temmuz 2007'den beri, İHD Mersin Şubesi de, derneğin Emek ve Demokrasi Platformu'na⁴⁹ katılarak amaçları dışında faaliyet yürüttüğü gerekçesiyle çeşitli yasal süreçlere maruz bırakılmıştır. Bu işlemler, "Yürütme Kurulu diğer dernekler, vakıflar, sendikalar ve diğer STK'lar ile platformlar kurmak, insan hakları, demokrasi ve diğer benzer başlıklarda faaliyet gösteren platformlara katılmak ya da bu platformlardan çıkmak için faaliyet yürütür" diye belirten İHD Tüzüğü'nin 23. maddesiyle çelişmektedir. 26 Şubat 2010'da, Mersin 2. Ceza Asliye Mahkemesi kapatma talebini reddetmiştir. Ancak, cumhuriyet savcısı temyize başvurmuştur. Temyiz talebi Şubat 2012'de hâlâ bir karara bağlanmamıştır.

- 1997'den beri uluslararası zoraki göç ve göçmenlik alanında aktif olan Göçmenler Sosyal İşbirliği ve Kültür Derneği (GÖÇ-DER) Diyarbakır Şubesi'nin yönetim kurulu üyelerine karşı açılan dava, 2 Şubat 2010'da derneğin kapatılmasıyla sonuçlanmıştır. GÖÇ-DER şubeleri 1997'den beri faaliyetleri nedeniyle dava edilmekteydi. Bugün, Diyarbakır ve Batman'daki şubeleri hâlâ kapalıdır. 9 Nisan 2012'de, Yargıtay, "2911 sayılı kanuna muhalefet" suçundan GÖÇ-DER Batman Şubesi hakkında Batman 1. Asliye Mahkemesi tarafından verilen kapama kararını onaylamıştır.
- 16 Şubat 2012'de, Alevi azınlığın haklarını savunan bir dernek olan Dersim Alevilik İnanç ve Kültür Akademisi Derneği, Tunceli Asliye Mahkemesi'nce, derneğin "kuruluş amaçlarını ihlal ettiği" gerekçesiyle kapatılmış ve dernek başkanı da KCK davasından tutuklanmıştır⁵⁰.

2) Cinsel azınlıkların haklarına değinen NGO'lar

LGBTB haklarını savunan örgütler de kapama davalarına maruz kalmaktadır.

⁴⁷ 1933'den beri her sabah, Türk ilkokullarının öğrencileri askeri düzen sıraya girip, milli and içmek zorundadır. Çeşitli resmî bayramlarda yapılan törenlerde de askeri nizamda yürümleri gerekmektedir.

⁴⁸ Temmuz 1986'da kurulan İHD'nin hedefi Türkiye'de bütün insan haklarını ve barışı savunmak ve korumaktır. Temel faaliyetleri hapisane koşullarının iyileştirilmesi ve tutukluluğa dair ilgili konulara, işkenceye karşı mücadele, yerinden edilmiş Kürt nüfusuyla ilgili meseleler, yaşam hakkı, ifade ve örgütlenme özgürlüğü ve ekonomik, sosyal ve kültürel hakların desteklenmesidir. İHD Türkiye'de insan hakları eğitim programları yürütmektedir. Bugüne dek, 28 şubesi, yedi temsili ofisi ve 100.000'in üstünde üyesi vardır.

⁴⁹ Emek ve Demokrasi Platformu ilerici ve işçi örgütleri ve siyasi partilerden oluşan bir örgüttür.

⁵⁰ Bkz. TİHV.

- Örneğin, 2005'te KAOS-GL ve 2006'da Pembe hayat LGTB derneklerine karşı davalar açılmıştır. Mahkeme derneğin Türk Medenî Kanunu'nun 56. maddesi uyarınca "genel ahlak ve Türk aile yapısına karşı gelmek"le suçlandığı başvuruyu kabul etmemiştir.
- 30 Nisan 2009'da, bir alt mahkemenin, Mayıs 2008'de İstanbul mahkemelerince verilen bir kararla kapatılmasının ardından, LGTB haklarıyla ilgili çalışan bir örgüt olan Lambdaİstanbul'a, yeniden kaydolup faaliyetlerine sürdürme hakkı tanınması memnuniyet yaratmıştır. Dava 19 Temmuz 2007'de İstanbul Valiliği'nce, Lambdaİstanbul'un hedeflerinin "kanunlar ve ahlaka karşı" olduğu gerekçesiyle başlatılmıştır.
- 9 Şubat 2010'da, İzmir'deki lezbiyen, gay, biseksüel, travesti ve transseksüellere karşı yapılan ayrımcılığa karşı mücadele veren Siyah Pembe Üçgen Derneği'ne karşı, 16 Ekim 2009'da İzmir Valiliği'nin yaptığı bir şikâyet üzerine, "genel ahlak ve Türk aile yapısına uymamak" suçlamasıyla bir kapama davası başlatılmıştır. 30 Nisan 2010'da, mahkeme "LGBTB kişilerin de örgütlenme ve dernek kurma hakkı olduğu"nu iddia ederek, talebi geri çevirmiştir.
- 3 Ocak 2011'de, Bursa 12. Asliye Ceza Mahkemesi, Bursa Valiliği'nin "fuhuş" suçlaması üzerine, iki yıl süren duruşmaların ardından Travestiler, Transseksüeller, Gayler ve Lezbiyenleri Koruma, Dayanışma ve Kültürel Faaliyetler Derneği, Gökkuşluğu Derneğini kapama kararı almıştır. Örgüt kapatma kararını temyize götürmüştür, ama *Observatory*'in elde ettiği son bilgilere göre, dava hâlâ sonuçlanmamıştır. "Dernekler Kanunu'nu ihlalinden" üç yıla kadar hapsi istenen Gökkuşluğu Derneği Başkanı Öykü Evren Özen, beraat etmiştir.

B / İnsan haklarının savunulmasında aktif olan sivil toplum gruplarının, özellikle de terörle mücadele kapsamında, giderek daha sık suçlu bulunması

2009'dan bu yana "KCK" operasyonlarıyla, suçlu bulunan insan hakları savunucularının sayısı artmıştır. Gerçekten de, birçoğu sert cezalarla karşı karşıyadır çünkü Türk yetkilileri, onların eylemlerinin -her ne kadar son derece barışçıl olsalar da- PKK'ya ideolojik destek verdiğine inanmaktadır. Savcılar ve mahkemeler de bireylerin katıldığı gösteri sayısına, yaptığı konuşmalara, tanıdığı kişilere, Kürt Sorunu hakkında ifade ettiği görüşlerine, üstünde çalıştığı sosyal projelere, özel telefon görüşmelerine odaklanarak, o kişinin silahlı örgüt yararına eylemde bulunup bulunmadığına karar vermektedir.

Mahkemeler genellikle şiddet içermeyen ifadeleri de terörist propaganda olarak ya da bir terör örgütüne yardım ve yataklık olarak değerlendirmektedir. Mahkemeler oldukça muğlak durumlarda bireyleri silahlı örgüt "üyesi" olarak değerlendirmiştir. Yasal çerçeve, silahlı bir PKK militanı ile sorunun barışçıl çözümü için mücadele eden bir sivil aktivist arasında fark gözetmemektedir. Bu savunucuların çoğu aylar ve kimi zaman da yıllar süren duruşma öncesi tutukluluğa ve adli tacize maruz kalmaktadır.

Bu suçlamalar insan hakları NGO'larını ve profesyonel hayatlarında insan hakları ilkelerini savunan şekilde davranan bireyleri etkilemektedir; bilgi ve görüşlerini yasal ve şiddet içermeyen bir şekilde ifade ettiği için adaletsiz cezaî suçlamalara maruz kalan kişiler arasında yazarlar, editörler, akademisyenler, sendikacılar, gazeteciler, avukatlar vardır. Pek çok savcı ve hâkim, hukuku, insan hakları ve temel özgürlükleri kısıtlayacak şekilde yorumlamaktadır.

Bu davaların çoğu yıllarca sürmekte ve Türk yetkililerince siyasi bir amaçla kullanılıyor gibi görünmektedir -“resmî çizgi”nin dışına çıkmayı düşünen herkes için ibret verici bir ders olarak. Sivil toplumun hükümetin siyasalarını gözlemleyen ana kategorilerinin tamamı etkilenmiştir.

İnsan hakları örgütleri, insan hakları savunucularına karşı açılan davaların yüksek sayısının bütün davaları gerektiği gibi incelemelerini ve insan hakları savunucularına yasal yardım yapmalarını güçleştirdiğinden şikâyet etmektedir⁵¹.

1) Geniş kapsamlı terörle mücadele tanımı ve diğer fikri saldırılardan etkilenen insan hakları savunucuları

a) NGO üyeleri

Onlarca insan hakları örgütü üyesi adli tacize maruz kalmakta ve insan haklarını savunmaya adayacakları önemli vakit ve kaynaklarını kendilerini savunmaya harcamak zorunda kalmaktadır.

Bu özellikle İHD üyeleri için geçerlidir; çoğunlukla da denetlediği ciddi insan hakları ihlalleri, devlet kurumlarına yönelttiği eleştiriler ve Kürt Sorunu'nun çözülmesi için belirttiği görüşleri nedeniyle. İHD'nin insan haklarına bütünsel yaklaşımı, derneği bir hedef haline dönüştürmüştür çünkü kimi kurumlar hâlâ insan hakları savunucularını güvenliği tehdit eden birer unsur olarak görmektedir.

Kuruluşundan bu yana İHD gerçekten de mücadelesinde inanılmaz baskılara maruz kalmıştır. Pek çok idarecisi ve üyesi, özellikle de terörle mücadele çerçevesi altında keyfi şekilde tutuklanmış ve hüküm giymiştir. Bu davaların çoğu yıllardır devam etmektedir ve kimilerini sürgüne mecbur bırakmıştır.

Örneğin, 2012 itibariyle, İHD Adana Şubesi eski başkanı Sayın Ethem Açıkalın ve yine Adana Şubesi eski yöneticilerinden Sayın Mustafa Bağcıçek'e karşı açılan davalar hâlâ sürmektedir. Bu kişiler, Aralık 2007'de, Sayın Kevser Mızrak'ın polis tarafından öldürülmesini kınamak için yapılan basın konferansına katılarak “yasadışı örgüt üyeliği”nden ve “yasadışı örgüt yararına propaganda yapmak”tan; Ekim 2008'de *Roj TV*'de Adana Valisini, Adana'daki gösteriler sırasında çocukları tutuklanan ailelerin yeşil kartlarını iptal ettiği için eleştirmekle “halkı kin ve düşmanlığa tahrik etmek”ten; Aralık 2007'de, Türk güvenlik güçlerinin Aralık 2000'de 20 hapisanede eşzamanlı olarak açlık grevlerini durdurmak için başlattığı ve 28 tutuklunun hayatını kaybetmesine, birçoğunun da yaralanmasına neden olan “Hayata Dönüş Operasyonu”nu anmak için yapılan basın konferansına katılarak “yasadışı örgüt yararına propaganda yapmak”tan, suçlanmıştır. Aralık 2009'da, Sayın Açıkalın ve Bağcıçek Türkiye'yi terk ederek, yurtdışında sığınma hakkı talep etmiştir.

İHD Yönetim Kurulu Üyesi ve Bingöl Şubesi eski başkanı Sayın Rıdvan Kızgın, 24 Temmuz 2010'da vefat edene dek “devlet memuruna hakaret” ve “Türk ULUSUNA hakaret”ten birçok kereler cezaî davalara maruz kalmıştır⁵².

⁵¹ Bkz. İnsan Hakları Savunucuları Çalışma Grubu Raporu, *Türkiye'de insan hakları savunucularının savunulması konusu*, 23 Şubat 2012.

⁵² İnsan hakları savunucusu olarak yürüttüğü faaliyetlerinden ötürü, Sayın Rıdvan Kızgın'a toplam 50'nin üstünde dava açılmıştır.

2009'dan bu yana, insan hakları avukatları İHD Genel Sekreter Yardımcısı Sayın Hasan Anlar, İHD Yürütme Kurulu Üyesi Sayın Filiz Kalaycı, İHD eski Mali İşler Sorumlusu Sayın Halil İbrahim Vargün ve avukat ve İHD üyesi Sayın Murat Vargün 6 ila 15 yıl arası hapis istemiyle yargılanmaktadır. 12 Mayıs 2009'da, Ankara'da, ofisleri ve evleri Terörle Mücadele Şubesi polislerince aranmıştır. Dört avukat hemen tutuklanmış ve Terörle Mücadele Şubesi'nde gözaltına alınmıştır. Bu baskıcı darbe Şubat 2009'da İHD'nin Türkiye'deki hapisanelerdeki insan hakları ihlalleri üzerine raporunu yayımlamasının ardından gerçekleştirilmiştir. Bu dört avukat aynı zamanda tutukluluk halinde gerçekleşen insan hakları ihlalleriyle ilgili davalar üstünde çalışmaktaydılar. Mahkeme 14 Mayıs 2009 gecesi dört avukatı serbest bırakma kararı vermiştir ama TMK'nın 5. maddesi ve TCK'nın 314/2. maddesi uyarınca "silahlı örgüt üyeliği"yle ve "terör örgütünün propagandasını yapmak"la suçlandıkları için, dava sürdüğü sürece seyahat yasağı getirmiştir. 28 Mayıs'ta, Ankara 11. Ağır Ceza Mahkemesi, "yasadışı örgütlere yardım" suçlamasıyla Sayın Filiz Kalaycı'nın yeniden tutuklanmasını hükmetmiştir⁵³. 28 Şubat 2010'da, dört avukat Ankara 11. Ağır Ceza Mahkemesi'ne çıkmış ve mahkeme Sayın Kalaycı'nın geçici olarak serbest bırakılması kararını vermiştir. Dört avukat özel telefon ve web görüşmeleri nedeniyle ve yasal temsilci-müvekkil ilişkileri dahilinde yaptıkları görüşmelere dayanılarak suçlu bulunmuştur. 6 Ekim 2011'de cumhuriyet savcısı dört avukatın cezalandırılmasını talep etmiştir. Dava hâlâ sürmektedir ve bir sonraki duruşma 24 Temmuz 2012'de gerçekleştirilecektir.

İHD üyeleri ayrıca 2007'de polis operasyonları başlatılmış olan "KCK" operasyonlarından (bkz. yukarıda) da etkilenmiştir. Bu bağlamda, kimi İHD şubeleri, yöneticileri ve üyelerinin görüşmeleri kaydedilmiştir. Bunlardan en belirginini avukat ve İHD Genel Başkan Yardımcısı ve Diyarbakır Şubesi Başkanı Sayın Muharrem Erbey'in ve ayrıca bölgedeki kayıp aileleriyle yakın çalışmalar yürütmüş olan Diyarbakır İHD üyeleri Sayın Arslan Özdemir ve Roza Erdede davasıdır. Bu kişiler "yasadışı örgüt üyeliği" suçundan yargılanan 152 Kürt şahsiyetin arasındadır ve 7,5 ila 15 yıl arasında hapisleri istenmektedir. Sayın Muharrem Erbey ve Arslan Özdemir 24 Aralık 2009'dan beri tutukludur, Sayın Roza Erdede ise 14 Nisan 2010'dan beri tutukludur⁵⁴. Tutukluluk süresince, polis Diyarbakır İHD ofislerini aramış ve İHD bilgisayarları ile belgelerinin, 21 yıllık ciddi araştırmalar sonunda oluşturulan, siyasî kaynaklı faili meçhul cinayetler, kayıplar ve işkenceler hakkındaki raporlar da dahil olmak üzere, bütün raporlarına el konulmuştur. Sorgusu sırasında Sayın Erbey'e İHD'deki çalışmaları hakkında bir dizi soru sorulmuş; bölgedeki insan hakları ihlallerine dikkati çekmek için yaptığı bazı uluslararası ziyaretler de sorgulanmıştır. Avukatlarının dava dosyasına erişimi engellenmiştir ve bu yüzden 18 Haziran 2010'daki davaya kadar haklarındaki suçlamalarla kanıtlara tam olarak öğrenilememiştir. Ancak, Sayın Erbey'in sorgusu göstermektedir ki, İHD için yaptığı çalışmalar ve bir insan hakları avukatı olması nedeniyle tutuklanmıştır. 18 Ekim 2010'da Diyarbakır 6. Ağır Ceza Mahkemesi'nde açılan dava, 41. duruşma görüldüğünde, Şubat

⁵³ 28 Şubat 2010'da, mahkeme Sayın Filiz Kalaycı'nın serbest bırakılmasına karar vermiştir. Ancak, Sayın Kalaycı ve Hasan Anlar, Halil İbrahim Vargün ve Murat Vargün "yasadışı örgütlere yardım"dan tutuklu kalmışlardır. Bir sonraki duruşma 10 Haziran 2010'a ertelenmiştir.

⁵⁴ Soruşturma ve dava, yasal gözlem ve kayıt, uzun dava öncesi tutukluluk ve savunma avukatlarının kanıtlara erişimlerinin kısıtlanması gibi adil yargılamaya dair endişeler uyandırmıştır. Dava kısmen, mahkemenin savunmaların Kürtçe yapılmasını reddetmesi ve sanıkların tutukluluk koşullarının araştırılmasını reddetmesi nedeniyle ertelenmiştir. 26 Nisan 2011'de, birçok savunma avukatı sanıkların savunulma hakkının ihlalini protesto edince, mahkeme yeni avukatlar tayin etmiştir ve 10 Mayıs 2011'den beri ertelenmektedir.

2012’de hâlâ devam etmekteydi. Duruşma anadilde ve sanıkların tercümanlarının gözetiminde savunma yapma talebiyle başladı. Savunma ekibinde yaklaşık 200 avukat bulunmaktadır. Bir sonraki duruşma **29 Haziran 2012**’de yapılacaktır.

Siirt’de de yine KCK operasyonu bağlamında, 16 Mart 2010’da, İHD Siirt Şubesi Başkanı Sayın Vehta Aydın ve yönetim kurulu üyesi Sayın Abdullah Gürgen evlerinde tutuklanmıştır. Aynı gün, polis İHD Siirt Şubesi ofisinde arama yapmış ve sabit bellekler, dosyalar ve CD’ler, tutukluluk sırasındaki insan hakları ihlallerine dair derneğe gönderilen mektuplar da dahil olmak üzere, dernekle üyelerinin faaliyetleriyle ilgili belgelere el koymuştur. Polis, bütün üyelik kayıt formlarını kamerayla kaydetmiştir. Bu materyal ve ekipman yetkililerin kopyalamasının ardından iade edilmiştir. 17 Mart 2010’da, Sayın Abdullah Gürgen, Siirt Emniyet Müdürlüğü’nden serbest bırakılmıştır ama daha sonra “yasadışı örgüte üyelik”le suçlanmıştır. Bir yıl sonra, 15 Mart 2011’de, Sayın Vehta Aydın da delil yetersizliğinden serbest bırakılmıştır. Ancak, ikisi de hâlâ Diyarbakır 4. Ağır Ceza Mahkemesi’nde “yasadışı örgüte üyelik” suçlamasıyla yargılanmaktadır. Sayın Vehta Aydın’a yöneltilen tüm suçlamalar İHD Siirt şubesi Başkanlığı yaptığı dönemde yürüttüğü faaliyetlere dairdir. Bir sonraki duruşma **28 Haziran 2012**’de görülecektir.

Eylül 2011’de Şanlıurfa’da bir KCK operasyonu daha başlatılmış ve insan hakları savunucuları bundan etkilenmiştir. 27 Eylül 2011 sabahı, polisler İHD Şanlıurfa Şubesi’ni, Eğitim ve Bilim Çalışanları Sendikası’nı (Eğitim-Sen), Sağlık ve Sosyal Hizmet Çalışanları Sendikası’nı (SES) ve bu örgütlerin başkanlarının ve yönetim kurulu üyelerinin evlerini aramış; örgütlere üye 31 kişiyi tutuklamıştır. Polisin elinde Şanlıurfa Cumhuriyet Başsavcılığı’ndan “yasadışı örgüt yararına propaganda yapmak” ve “yasadışı örgütün eylemlerine uygun faaliyetlere katılmak” suçlamalarıyla alınmış bir tutuklama emri bulunmaktaydı. Tutuklananlar arasında İHD Şanlıurfa Şubesi Başkanı Cemal Babaoğlu, İHD Yönetim Kurulu Üyeleri Müslüm Kına ve Müslüm Çiçek, Eğitim-Sen Şube Başkanı Halit Şahin, Eğitim-Sen üyeleri Hikmet Evin, Adil Arslan ve Adile Şahin ile SES üyeleri bulunmaktaydı. 30 Eylül 2011’de, 31 tutukludan yedisi, Sayın Cemal Babaoğlu, Halit Şahin, Yasin Öztürkoğlu, Hikmet Evin, Adil Arslan ve Adile Şahin resmen, TMK’nın 7/2. maddesi uyarınca, “yasadışı örgüt propagandası yapmak”la suçlanarak, geçici olarak tutuklanmıştır. Diğer 24 kişi suçlama yapılmadan serbest bırakılmıştır. 9 Ocak 2012’de, Diyarbakır 7. Ağır Ceza Mahkemesi yedi tutuklunun mahkemeye kadar geçici olarak serbest bırakılmasına karar vermiştir. İHD yöneticileri 23 Mart 2011’de Şanlıurfa’daki BDP Barış Çadırı’na yaptıkları ziyaret sırasında yaptıkları insan haklarına dair açıklamalar nedeniyle suçlanmaktadır. Bir sonraki duruşma **13 Haziran 2012**’de görülecektir.

4 Ekim 2011’de, benzer bir operasyon İstanbul’da başlatılmış ve özellikle de kötüye kullanılan terörle mücadele siyasalarının kurbanlarının ailelerinin kurduğu ve kayıplar hakkında bilgi edinme hakkı ile Kürt Sorunu’nun barışçıl bir şekilde çözülmesi konularında mücadele veren dernek üyeleri hedef alınmıştır⁵⁵. Yakınlarını Kaybeden

---

⁵⁵ YAKAY-DER ve Barış Anneleri yıllardır Türkiye’deki kayıp vakalarında Hakikat ve Adalet talebiyle mücadele vermektedir. Temsilcileri sürekli olarak yetkililerin tacizlerine maruz kalmaktadır. Bu dernekler kayıp vakalarını ve Türkiye’de yaşanan yargısız infazları açıklığa kavuşturmayı istemektedir. Bu amaçla da kurbanların aileleriyle araştırmalar yürütmekte, konferanslar düzenlemekte ve diğer girişimlerde bulunmaktadır. Geçtiğimiz Temmuz 2011’de, dernekler Türkiye’deki toplu mezarlarla ilgili büyük bir konferans organize etmiş ve otoritelerden cenazeleri topraktan çıkartarak ailelerine teslim etmelerini istemiştir.

Ailelerle Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği “YAKAY-DER”in çeşitli üyeleri, bir Zorla Kaybetmelere Karşı Avrupa-Akdeniz Federasyonu (FEMED) üyesi, sözcü Sayın Kemal Aydın, yönetim kurulu üyesi Sayın Selahattin Tekin, 105’den fazla aktivistin, özellikle de Kürt siyasî aktivistlerinin tutuklandığı geniş bir operasyonla tutuklanmıştır. 11 Ekim 2011’de aynı örgütün başkanı ve o tarihte İstanbul’da bulunmayan Sayın Cemal Bektaş da Yakay-Der ofisinden çıkarken tutuklanmıştır. 15 Ekim 2011’de, Barış Anneleri ve FEMED üyesi Sayın Nahide Ormancı, Silopi’de tutuklanmıştır. Sayın Cemal Bektaş’ın ailesine tutuklanmasından ancak iki gün sonra durumuyla ilgili bilgi verilmiştir. Bu dört kişi, daha sonra “yasadışı örgüt üyeliği”yle suçlanmıştır ve hâlâ İstanbul ve Silopi’de tutuklulukları devam etmektedir.

28 Ekim 2011’de, İHD Onursal Yönetim Kurulu Üyesi ve İHD Kurucusu, Belge Yayınevi Müdürü ve Türkiye Yayıncılar Birliği Yayınlama Özgürlüğü Komitesi Başkanı Sayın Ragıp Zarakolu ve Marmara Üniversitesi Siyaset Bölümü ve Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesi ve kadınların siyasî haklarının korunmasıyla ilgili KA-DER (Kadın Adayları Destekleme Derneği) üyesi Sayın Büşra Ersanlı, özellikle de Kürt siyasî aktivistlerinin ve BDP üyelerinin arasında bulunduğu 193 kişiyi hedefleyen geniş bir operasyonda tutuklanmıştır. Sayın Ragıp Zarakolu 1970’lerden beri faal olan tanınmış bir insan hakları aktivistidir ve çalışmalarını özellikle ifade özgürlüğü ve azınlık hakları üstüne yoğunlaştırmıştır. Belge Yayınları’nda, Türkiye’deki ulusal azınlıkların bastırılması ve Ermeni Soykırımı hakkında pek çok kitap yayımlamış ve birçok kereler keyfî tutuklamalarla adli tacize maruz kalmıştır. Tutuklanmasına giden süreçte Sayın Zarakolu, Ekim ayının başlarında BDP Siyaset Bilimi Akademisi’nde siyaset felsefi üstüne verdiği bir dersin ardından tutuklanan oğlu Deniz Zarakolu’nun serbest bırakılması için bir kampanya başlatmıştı. Emniyet Müdürlüğü’ne getirildikten sonra, tutuklular 24 saatten fazla süren sorgu süresince yalnızca birkaç sandalyenin bulunduğu bir bekleme odasında tutulmuşlardır. Sayın Zarakolu’nun sorgusu sırasında, polis kendisine üyesi olmakla suçlandığı KCK hakkında hiçbir soru sorulmamış, yalnızca yazdığı ve yayımladığı kitaplar ve konuşmacı olarak katıldığı kamuya açık toplantılar hakkında sorular yöneltilmiştir. 31 Ekim’de Sayın Ragıp Zarakolu, diğer tutuklularla birlikte İstanbul Adliyesi’ne götürülmüştür. 28 saat süren bir oturumun ardından, 1 Kasım 2011’de ikisi de, İstanbul 14. Ağır Ceza Mahkemesi’nce, TCK’nın 314. maddesi uyarınca, “yasadışı bir örgüte üyelik”le yani KCK üyeliğiyle suçlanmıştır. Toplu tutuklamaların yapıldığı bir dönemde, Başbakan, Sayın Zarakolu ve Sayın Ersanlı’nın tutuklanmalarının ardından, bu tür tutuklamaları eleştirenlerin kendilerini mütalaa etmeleri gerektiği konusunda uyarıda bulunmuştur. 19 Mart 2012’de, soruşturma kapatılmıştır. 3 Nisan 2012’de, İstanbul 15. Ağır Ceza Mahkemesi 2400 sayfalık iddianameyi kabul etmiş ve davanın ilk duruşması Silivri Cezaevi’nde görülmek üzere 2 Temmuz 2012’ye atmıştır. Sayın Zarakolu şu anda TCK’nın 220/7. maddesinden “isteyerek ve bilerek örgütlü bir suç örgütüne yardım etmek” suçundan 15 yıla kadar hapis istemiyle karşı karşıyadır ve Sayın Ersanlı da TCK’nın 314. maddesinden “bir suç örgütüne üye olmak” suçlamasıyla 22,5 yıla kadar hapis istemiyle karşı karşıyadır. 10 Nisan 2012’de, İstanbul 15. Ağır Ceza Mahkemesi Sayın Ragıp Zarakolu’nun kefaletle serbest bırakılmasını emretmiştir. Sayın Büşra Ersanlı, Bakırköy Kapalı Kadın Cezaevinde tutuklu bulunmaktadır.

Kürt Sorunu mağdurlarının derneklerinin üyeleri ve Kürt barış aktivistleri de adli tacize maruz kalmıştır. Örneğin, Sayın Cemal Bektaş, 11 Ağustos 2009’da Diyarbakır 5. Ağır

Ceza Mahkemesi tarafından “ordunun itibarını sarsmak” ve “devlete karşı propaganda yapmak ve yalan söylemek” suçlamalarıyla bir yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Bu adli taciz, YAKAY-DER’in Temmuz 2008’de Diyarbakır’da düzenlediği bir toplantıda, Sayın Bektaş’ın Türkiye’deki toplu mezarları kınadığı ve orduyu bu mezarların bazalarına erişimi engellemekle suçladığı konuşmasının ardından gerçekleşmiştir. Verilen hüküm hiçbir adli yargılama gerekliliğiyle uyumlu değildir çünkü hiçbir sözlü ve kamuya açık duruşma yapılmamış ve Sayın Bektaş’a kendini savunma hakkı verilmemiştir. Sayın Bektaş’ın avukatı hemen, mahkemelerin verdikleri kararların kanunlarla uyumluluğunu inceleyen Yargıtay’a kararın yeniden değerlendirilmesi için başvurmuştur. Başvuru hükmün uygulanmasını ertelemiştir ve üç ay içinde kararın Yargıtay tarafından incelenmesi gerekmektedir. Mart 2012 itibarıyla, henüz bir karar çıkmamıştır. Dahası, Haziran 2009’da Sayın Bektaş hakkında, Şubat ve Haziran 2009 tarihleri arasında, Türkiye’nin doğusundaki askerî bir bölgede olan Van’daki toplu mezarların açılmasıyla ilgili yaptığı açıklamalar nedeniyle, başka bir cezaî kovuşturma başlatılmıştır. Savcının hakkında dava açması durumunda, Sayın Bektaş 4 yıldan 5 yıla kadar hapis cezası alabilir. Mart 2012’de, kovuşturma hâlâ sürmekteydi. Kürt Sorunu’nun barışçıl çözümü ve zorunlu kaybetmeler hakkında bilgi edinme hakkını savunan “Barış Anneleri” ve FEMED üyesi Sayın Hacer Nar, 12 Nisan 2009’da işyerine giderken tutuklanmıştır. 9 Nisan 2009’da, güvenlik güçleri Barış Anneleri ofislerinde arama yapmış ve bir bilgisayar, bir sabit sürücü ve derneğin evraklarına el koymuştur. Mart 2012’de, el konan materyaller hâlâ derneğe iade edilmemişti ve Sayın Nar da Bakırköy Cezaevi’nde, PKK ile ilişkileri olduğu iddiasıyla açılmış olan davasının sonuçlanmasını beklemektedir. Yine benzer bir şekilde, 2009’da, aynı derneğin diğer bir üyesi olan Sayın Nezahat Teke de, barış çağrıları ve Türkiye’de gerçeğin öğrenilmesi hakkına saygı gösterilmesi yolunda yaptığı açıklamalar ve siyasî tutukluların tutukluluk koşullarını kınamasının ardından, Diyarbakır 5. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından, açık duruşma yapılmaksızın, benzer suçlamalarla bir buçuk yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Avukatı kararı incelenmesi için Yargıtay’a başvurmuştur. Başvuru hükmün uygulanmasını ertelemiştir ve üç ay içinde Yargıtay tarafından incelenmesi gerekmekte olmasına rağmen, Mart 2012 itibarıyla hâlâ bir karara bağlanmamıştır.

Onlarca başka İHD üyesi de farklı nedenlere dayandırılarak mahkûm edilmiştir. Örneğin, İHD Diyarbakır şubesi üyeleri Sayın Raci Bilici ve Sayın Necibe Güneş Perinçek hakkında, 5 Şubat 2011’de zorla kaybetmelere dair gerçek ve adalet talebini dile getirmek için yapılan haftalık bir toplantıya katılımlarının ardından, 23 Aralık 2011’de, Toplantı ve Miting Kanunu No. 2911’in ihlalinden soruşturma başlatılmıştır. Diyarbakır 6. Ağır Ceza Mahkemesi davanın görülmesine karar vermiştir. Davanın 21 Şubat 2012’de başlaması beklenmektedir⁵⁶. Çanakkale’de, İHD şubesi yöneticileri Sayın Kenan Döner ve Hayrettin Pişkin 1 Eylül 2007’de Uluslararası Barış Günü’nde düzenledikleri etkinlik nedeniyle, 2911 No.lu Kanun uyarınca hüküm giymişlerdir. 2008’de bir yıl altı ay hapis cezasına mahkûm edilmişlerdir; Şubat 2012’de Yargıtay hâlâ temyiz kararını vermemiştir.

6 Kasım 2011’de, İHD Hakkâri şubesi başkanı Sayın İsmail Akbulut, Hakkâri’de bir kontrol noktasında gözaltına alınmış ve dört gün sonra da “yasadışı örgüt üyesi olmak” suçlamasıyla tutuklanmıştır. 6 Ocak 2012’de cezaî kovuşturmanın sona ermesiyle serbest bırakılmıştır. Tutuklanmam Sayın Akbulut 19 Ekim 2011’de, 37 PKK militanının ölmesine

⁵⁶ Bkz. Günlük Rapor, 24-26 Aralık 2011.

yol açan ve Türk Silahlı Kuvvetlerince düzenlenen bir hava saldırısında kimyasal silah kullanılmasıyla ilgili bir araştırma yaptığı sırada gerçekleşmiştir. Soruşturma, Şubat 2012’de hâlâ bir karara bağlanmamıştır.

Başka insan hakları örgütlerinin üyeleri de adlî tacize maruz kalmıştır. Örneğin, 30 Eylül 2010’da, Kadıköy 2. Asliye Ceza Mahkemesi’nde TİHV⁵⁷ Yönetim Kurulu Başkanı Sayın Şebnem Korur Fincancı hakkında ve bilgilendirme web sitesi *GercekGundem.com* genel yayın yönetmeni Sayın Barış Yarkadaş hakkında “göreviyle ilgili olarak medyada bir kamu görevlisine hakaret etmek” suçlamasıyla bir ceza davası açılmıştır. 22 Temmuz 2009’da, web sitesi Sayın Fincancı’nın o zamanki Adlî Tıp Kurumu Üçüncü Özel Bürosu Başkanı olan Sayın Nur Birgen’i açıkça eleştirdiği bir yazı yayınlamıştır⁵⁸. 15 Eylül 2011’de bu iki kişi sonunda beraat etmiştir. 11 Ocak 2011’de, TİHV Diyarbakır Temsilcisi Sayın Sezgin Tanrıku, Diyarbakır Askerî Mahkemesi ve Diyarbakır 3. Ağır Ceza Mahkemesi’nin, 1994’te Diyarbakır’da bir astsubay tarafından öldürülen bir şahısla ilgili verdiği takipsizlik kararlarını eleştirmesiyle ilgili olarak, “adil yargılamayı etkileme” suçlamasıyla bir cezaî davaya maruz kalmıştır. 11 Şubat 2011’de beraat etmiştir.

b) Sendikalar

2009-2012’de, çeşitli seviyelerde, barışçıl protestoların bastırılması, sendika liderleri ve üyelerinin keyfî tutuklanmaları ve işçi haklarıyla ilgili yürüttükleri faaliyetlere dair belgelere el konulması da dahil olmak üzere, sendikalara karşı baskıcı bir hareket başlamıştır. TMK altında çeşitli operasyonlar yürütülmüştür. 2009’dan beri sendikalara karşı yapılan operasyonların çoğu KCK operasyonları çerçevesinde yürütülmüştür.

Örneğin, 28 Mayıs 2009’da, Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu’nun (KESK) Ankara merkezi, İzmir ve Van şubeleri, hatta kimi üyelerinin evleri ve işyerleri, kolluk tarafından aranmıştır. Cinsiyet meselesi ve sendika faaliyetleriyle ilgili bütün resmî belgelere, dizüstü bilgisayarlar ve 18 CD’ye el konulmuştur. Aynı gün, 35 sendika lideri ve üyesi tutuklanmış ve “F-tipi”⁵⁹ cezaevlerine, küçük tecrit birimlerine yerleştirilmiştir. Bunu aylarca süren telefon dinlemeleri ve kişisel e-postaların denetlenmesi takip etmiş, tutuklamalar da oldukça şiddetli bir şekilde yapılmıştır. 31 kişi terör suçlamasıyla suçlanmış, 22’si tutuklu kalmıştır. 31 Temmuz 2009’da dava açılana dek, savunma avukatları dosyalara erişememiş; evleri ve işyerleri aranmış ve bilgisayarlarına el konulmuştur. 19 ve 20 Kasım 2009’da, İzmir 8. Ağır Ceza Mahkemesi’nde bir duruşma yapılmıştır ve 31 KESK lideri ve üyesi “KCK üyesi olmakla” suçlanmıştır. Haklarındaki kanıtlar bu kişilerin anadilde eğitime destek veren faaliyetleri ve toplantılara katılımlarıdır. Dava süresince, savunmalar engellenmiş; mahkeme başkanı sorgulamaları

⁵⁷ 1990’da kurulan TİHV’in amacı işkence mağdurlarına tedavi ve rehabilitasyon hizmetleri sağlamak ve Türkiye’deki insan hakları ihlallerini belgelemektir. TİHV binlerce insanın işkence gördüğü ve travma yaşadığı Türkiye’de insan hakları ihlallerinin daha sıkı bir şekilde engellenmesine duyulan ihtiyaçla, büyümüştür. TİHV’in kuruluş sürecini İHD ile Türk Tabipler Birliği başlatmıştır. Beş rehabilitasyon merkeziyle TİHV mağdurları barındırmakta ve tıbbî/psikolojik destek sağlamaktadır. Kurulduğundan bu yana, kamu yararına hizmet veren doktorlar ve vakfın diğer sosyal çalışanları, 13.000’den fazla mağdura hizmet vermiştir.

⁵⁸ 1998’de, Dr. Nur Bilgen’in profesyonel faaliyetleri, Türk Tabipler Birliği tarafından altı ay süreyle yasaklanmıştır ve Temmuz 1995’te tutuklanan ve insanlıkdışı muamele gören yedi kişi hakkında sahte belgeler sunmaktan hüküm giymiştir. Buna rağmen, Adalet Bakanlığı, Bilgen’in sivil hakları korunması gereken bir kamu memuru olduğu gerekçesine dayanarak onu görevden almamıştır.

⁵⁹ F-tipi cezaevleri bir ya da üç kişilik tecrit hücrelerinden oluşur. Bu tip cezaevlerinde birçok işkence ve insanlıkdışı muamele gerçekleşmiştir.

bizzat yapmış; savunma avukatlarının sanıklarla konuşması engellenmiştir. Bu şahıslara karşı tek kanıt telefon görüşmelerinden ve e-posta yazışmalarından alınmıştır. 20 Kasım 2009'da, mahkeme tutuklu bulunan 22 liderin şartlı tahliyesine karar vermiştir. 22 Ekim 2010'da, yalnızca 15 dakika süren bir celsede, mahkeme yine dava hakkındaki kararını ertelenmiştir. Dava dört kez ertelenmiştir. 28 Kasım 2011'de, Mahkeme 25 KESK üyesini⁶⁰ altı yıl üçer ay hapis cezasına çarptırılmış, altısını beraat ettirmiştir. Mahkeme hiçbirinin şiddet olaylarına karıştığına ya da terör faaliyetlerine karıştığına dair kanıt bulamamıştır.

Eylül 2010'da, Anayasa'daki değişiklikler için referandumla kabul edilen maddeler kamu görevlileri ve diğer kamu çalışanlarına toplu sözleşme hakkı tanımaktaydı. Ancak, o tarihten beri hiçbir toplu sözleşme yapılmamıştır, ki bu da toplu sözleşmenin hâlâ etkili olmadığını göstermektedir. En önemlisi, grevler, lokavtlar ve diğer protesto yöntemleri üstündeki yasaklar kalkmıştır. Yetkililerin işçi protestolarına karşı bu aleni "yumuşaması" 2010 1 Mayıs İşçi Bayramı'nda, 1977'den beri İstanbul Taksim Meydanı'nın ilk kez gösterilere açılmasında görülmüştür. Ayrıca, artık aynı kolda birden fazla sendikaya üye olmak da mümkündür.

Yine de, pratikte, hükümet işçilerin protestolarına izin vermede isteksiz kalmıştır ve pek çok kez gösterilerde polis şiddeti kullanılmıştır. 3 Şubat 2011'de polis, o tarihte TBMM'de işçi haklarıyla ilgili yapılan bir kanun taslağı tartışmalarını barışçıl bir şekilde protesto eden işçilere karşı şiddet kullanmıştır. Gösteride en önemli Türk sendikalarını temsil eden 10.000 kişi toplanmıştı. Polis göz yaşartıcı gaz kullanmış ve yaklaşık 50 göstericiyi gözaltına almış, daha sonra bu kişiler serbest bırakılmıştır. Polis memurlarına karşı resmî bir şikâyet yapılmamıştır⁶¹.

Sendika aktivistleri, işçi haklarına daha fazla saygıyı savunduklarında çeşitli kereler taciz edilmeye devam edilmiştir. Örneğin, Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) yönetim kurulu üyesi ve Nakliyat-İş Sendikası Başkanı Sayın Ali Rıza Küçükosmanoğlu, Aralık-Ocak 2010'da bir ay tutuklu kalmıştır⁶². Şubat 2012 itibarıyla ceza davası hâlâ sonuçlanmamıştı.

Son KCK operasyonu da bir grup kadın sendikacıyı hedeflemiştir. 16 Şubat 2012'de, KESK'e bağlı dokuz kadın sendika yöneticisi ve üyesi soruşturma için tutuklanmıştır. KESK Kadın Sekreteri Sayın Canan Çalağan, SES Kadın Sekreteri Sayın Bedriye Yorgun, Tüm Bel-Sen Kadın Sekreteri Sayın Güler Elveren, Eğitim-Sen 1. Şubesi üyesi Sayın Hatice Beydilli Kahraman, Eğitim-Sen 2. Şube Kadın Sekreteri Sayın Güldane Erdoğan, Eğitim-Sen 1. Şube üyesi Sayın Evrim Özdemir Oğraş, eski KESK yöneticisi Sayın Belkis Yurtsever, SES Ankara Şubesi yöneticisi Sayın Hülya Mendillioğlu ve SES Ankara

---

⁶⁰ Bu kişiler, KESK Genel Sekreteri Sayın Lami Özgen, KESK eski Merkez Yürütme Kurulu Üyesi Sayın Songül Morsümbül, EĞİTİM SEN Merkez Yönetim Kurulu üyesi Sayın Sakine Esen Yılmaz, EĞİTİM SEN eski Merkez Yönetim Kurulu Üyesi Sayın Gülçin İsbet, EĞİTİM SEN eski Merkez Yönetim Kurulu üyesi Sayın Elif Akgül Ateş, EĞİTİM SEN eski Merkez Denetleme Kurulu üyesi Sayın Haydar Deniz, EĞİTİM SEN Merkez Eğitim Şubesi üyesi Sayın Hanifi Kuruş, BTS eski Genel Sekreteri Sayın Hasan Soysal, EĞİTİM SEN Şube İdare Kurulu Üyesi Sayın Nihat Keni, EĞİTİM SEN Şube Müdürü Sayın Mustafa Beyazbal, SES İzmir Şubesi idare Kurulu üyesi Sayın Yüksek Özmen, BES üyesi Sayın Meryem Çağ, EĞİTİM SEN üyeleri Sayın Mine Çetinkaya, Aziz Akikol, Hasan Umar, Harun Gündeş, Aydın Güngörmez, Sueda Demir, Şermin Gündeş, Şeyhmus Belek, Erkan Deniz, İsmail Demir, Mahir Engin Çelik ve emekli işçi ve sendika aktivisti Sayın Abdülcelil Demir ve EĞİTİM SEN eski üyesi, emekli öğretmen Sayın Ahmet Demiroğlu.

⁶¹ Bkz. İHD Basın açıklaması, 3 Şubat 2011.

⁶² Bkz. DİSK.

Şubesi Kadın Sekreteri Sayın Nurşat Yeşil, “yasadışı örgüte üyelik” suçlamasıyla tutuklanmıştır. KESK’e göre, üyeleri KESK’in Kamu Hizmetleri Sendikaları hakkındaki 4866 sayılı kanun taslağına karşı gelişimi kırmak için ve 8 Mart Dünya Kadınlar Günü’nün resmî tatil ilan edilmesi girişimlerinin engellenmesi için hedeflenmiştir⁶³.

c) *Gazeteciler, yazarlar ve akademisyenler*

İnsan hakları savunucularının ifade özgürlüğü gazeteciler, yazarlar ve akademisyenlere açılan bir dizi adli davayla ve soruşturmayla ve sonunda oto-sansüre neden olan medya üstündeki baskılarla kısıtlanmaktadır.

Özellikle gazeteciler ifadelerinin suça dönüştürülmesi durumda korumasızdır. İki yıl içinde tutuklanan ve mahkûm olan gazetecilerin sayısı beş kattan fazlaya artmıştır. Gerçekten de, 2011’de 27 gazeteci, 2010’da altı ve 2009’da 2 gazeteci mahkum olmuştur. 2009’da 18, 2010’da 24 gazeteci tutukluyken; 2011’de 77 gazeteci tutuklanmıştır. Ergenekon davası, KCK operasyonları ya da solcu gruplara karşı yürütülen diğer operasyonlar, Kürt Sorunu, yargı kararları hakkındaki yorumları ya da insan hakları ihlalleriyle ilgili yazdıkları yazılar nedeniyle tutuklanmışlardır. Gazetecilerin çoğu TMK kapsamında, “örgüt üyeliği”, “yasadışı örgüt yararına propaganda”, “adil yargılamayı etkileme” gibi suçlamalardan hüküm giymiş, TCK’nın 301. maddesi de ifade özgürlüğüne karşı kullanılan temel silah olmuştur⁶⁴.

Örneğin, 3 Mart 2011’de yıllardır insan hakları ihlalleriyle ilgili yazılar yazan gazeteciler Sayın Ahmet Şık ve Nedim Şener, diğer sekiz gazeteciyle birlikte, tutuklanarak davalarını beklemek üzere İstanbul Metris Cezaevine gönderilmiştir. Bu kişiler Ergenekon üyeliğiyle, TCK’nın 216. maddesi uyarınca “Halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşışılama”la, “gizli belgeler bulundurmakla” ve TCK’nın 288. maddesi uyarınca, “adli yargılamayı etkilemeye çalışmakla” suçlanmıştır ve 15 yıl hapis cezasına çarptırılma riskini taşımaktadırlar. 12 Mart 2012’de, bir yıldan fazla süren tutukluluğun ardından, sonunda bu iki gazeteci kefaletle serbest bırakılmıştır. Bir sonraki duruşma 18 Haziran 2012’de yapılacaktır⁶⁵.

6 Mart 2012’de Dicle Haber Ajansı (DİHA) Adana muhabirleri Sayın Özlem Ağuş, Ali Buluş ve Hamdullah Keser Adana’da, Pozantı Kapalı Çocuk Cezaevi’nde terörist suçlamalarla tutulan çocuklara yapılan tecavüz, cinsel taciz ve işkence olaylarını açıkladıkları için, “yasadışı örgüt propagandası” suçlamasıyla gözaltına alınmıştır. Üç muhabirin tutuklu olarak yargılanmasına karar verilmiştir⁶⁶. İki hâlâ tutuklu bulunmaktadır ve haklarındaki suçlamalar bilinmemektedir.

Bir simgesel dava da kadın hakları, dezavantajlı topluluklar ve sokak çocukları, Kürt ve Ermeni azınlıklar da dahil olmak üzere ayrımcılık mağdurlarının haklarını savunan yazar ve sosyolog Sayın Pınar Selek’in davasıdır. Sayın Selek iki yıl tutuklu kalmış, işkence görmüş ve 1998’den beri hâlâ adli tacizlere maruz bırakılmıştır. 9 Şubat 2011’de, İstanbul 20. Ağır Ceza Mahkemesi’nde PKK üyeliği ve bir bombalı saldırı suçlamalarıyla yargılanmıştır. Bir aranın ardından Mahkeme Sayın Selek’in beraatine karar vermiştir. Bu,

⁶³ Bkz. İnsan Hakları Savunucuları Çalışma Grubu Raporu, *The Issue of defending the human rights in Turkey*, 23 Şubat 2012 ve Bianet makalesi, 20 Şubat 2012.

⁶⁴ Bkz. Bianet, Bia Medya Denetleme Raporu 2011, 2010 ve 2009.

⁶⁵ Bkz. TİHV.

⁶⁶ Bkz. İHD ve TİHV.

Sayın Selek'in mahkeme tarafından üçüncü kez beraatıdır. Ertesi gün savcılık üçüncü kez Yargıtay'a başvurmuştur. 1998'de Sayın Pinar Selek, bir sosyolog olarak, Kürt azınlıklar ve Türk devleti arasındaki uzun süren silahlı çatışmayı anlamak amacıyla, PKK üyeleriyle söyleşileri de içeren bir araştırma yapmıştır. Dönüşünde, Türk güvenlik güçlerince tutuklanmış ve bilgi kaynaklarının isimlerini vermeyi reddedince, sert bir şekilde işkenceye maruz kalmıştır. Bundan kısa bir süre önce, İstanbul Mısır Çarşısı'ndaki bir patlama bir dizi ölüm ve yaralanmaya neden olmuştur. Sayın Selek saldırı emri vermekle suçlanmıştır. Bu patlamanın üstünden geçen 12 yılda sürekli karara bağlanmayan yasal süreçlere maruz kalmıştır. İki buçuk yıl hapis cezası almıştır. 2006, 2008 ve 2011'de üç kez olmak üzere, İstanbul Mahkemeleri 12. Suç Bürosu patlamayla ilgisine dair kanıt yetersizliğinden Sayın Selek'in beraatına karar vermiştir. Haziran 2011'de, İstanbul Mahkemeleri 12. Suç Bürosu davayı yeniden açmıştır. Şubat 2012'de, Sayın Pinar Selek geçici olarak serbest bırakılmıştı ve hakkındaki suçlamalar hâlâ yapılmamıştı. Bir sonraki duruşma 1 Ağustos 2012'de görülecektir.

Dahası, Ocak 2007'de Sayın Hrant Dink'in öldürülmesi⁶⁷ etrafındaki cezasızlığa dikkati çekmek isteyen çeşitli kişiler, özellikle de konu üstüne araştırma kitapları ve belgesel yayınlayanlar, ciddi tacizlere ve misillemelere maruz kalmıştır. Bazıları tehdit edilmiş, hüküm giymiş ya da çalışmalarını yayımlamaları yasaklanmıştır. Gazeteci ve Yazar Sayın Temel Demirer'in, Sayın Hrant Dink'in öldürülmesinden bir gün sonra yaptığı açıklama nedeniyle iki yıla kadar hapsi istenmektedir. Ankara 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nde, Sayın Hrant Dink'in Ermeni Soykırımını tanımış olması nedeniyle öldürüldüğünü söylemekten, 2008'den beri TCK'nın 301. maddesi uyarınca yargılanmaktadır. Bir sonraki duruşma 26 Haziran 2012'de görülecektir. 27 Ocak 2011'de, Sayın Dink'in öldürülmesi olayıyla ilgili bir kitap yayımlayan gazeteci Sayın Adem Yavuz Arslan ölüm tehditleri almış, zarf içinde kendine mermi gönderilmiştir. Her ne kadar polise şikâyetinde bulunduyorsa da, Nisan 2011'de hâlâ soruşturma açılmamıştı. 14 Şubat 2010'da, Sayın Ümit Kıvanç'ın yönettiği "19 Ocak'tan 19 Ocak'a" isimli belgeselin, Sayın Hrant Dink'in üçüncü ölüm yıldönümü anısına gösterilmesi, "güvenlik" nedenleriyle İzmir Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Dekanı tarafından yasaklanmıştır. *Milliyet Gazetesi* yazarı Sayın Nedim Şener yayımladığı *Dink Cinayeti ve İstihbarat Yalanları* isimli kitabı nedeniyle kendine karşı açılan iki ayrı davadan toplam 28 yıl hapis cezası alma riskini taşımıştır. Sayın Şener bu kitapta, yetkililerin ihmallerini ortaya çıkartmıştır. İstanbul 2. Asliye Ceza Mahkemesi'nce "adli yargıyı etkilemeye teşebbüs", "kamu görevlilerine hakaret" ve "iletişimin gizliliğini ihlal" suçlarından, İstanbul 11. Ağır Ceza Mahkemesi'nce de TMK'nın 6. maddesi uyarınca "gizli belge bulundurmak" ve "kamu görevlilerini hedef göstermek" suçlamalarıyla yargılanmıştır. 4 Haziran 2010'da, İstanbul 11. Ağır Ceza Mahkemesi, 7 Aralık 2011'de de İstanbul 2. Asliye Ceza Mahkemesi, Sayın Şener'in beraatına karar vermiştir.

Bir diğer dava da, 11 Ağustos 2010'da, Diyarbakır'daki otelinde, KCK üyelerine karşı yapılan bir suçlamada isminin geçmesi gerekçesiyle tutuklanan, Amerikalı serbest gazeteci Jake Hess'in davasıdır. Daha önceleri Jake Hess, Türkiye'nin ülkenin güneydoğusundaki Kürtlere yönelik kötü muamele iddiaları üzerine yazılar yazmıştı. Inter Press Service (IPS) tarafından yayımlanan raporlara Kürt yayınlarında geniş yer verilmiştir. 2009'da, Diyarbakır'da İngilizce dersi verirken, İHD'ye gönüllü olarak

⁶⁷ Bkz. aşağıda Bölüm III – C.

katılmış ve dernek için haftalık raporlar hazırlamıştır. O dönemde, İHD ofislerindeki çoğu telefon görüşmesi kaydedilmekteydi. Sayın Hess’in tutuklanmasındaki asıl nedenin IPS için yazdığı raporlar olduğuna inanılmaktadır. Resmî suçlama yapılmadan tutuklanmıştır. 20 Ağustos 2010’da, gazeteci, dokuz gün tutuklu kaldıktan sonra İçişleri Bakanlığı’nın talimatıyla sınırdışı edilmiş ve ülkeye yeniden girişi yasaklanmıştır.

d) Avukatlar

Siyaseten hassas davalarda yalnızca müvekkillerinin haklarını savundukları için avukatlara karşı adli taciz yapılması yeni değildir ama son yıllarda, oldukça sıklaşmıştır. Birçok avukat, müvekkilleriyle özdeşleştirildikleri için ya da savunmayı kabul ettikleri için adli tacize maruz kalmaktadır. Özellikle de terörle mücadele davalarında savunma yapan avukatlar, muğlak “üyelik”, “destek” ve “propaganda” suçlamalarıyla terörizmden yargılanmaktadır. Bu uygulamalar uluslararası insan hakları kanunlarını açıkça ihlal etmektedir⁶⁸. Diğer avukatlar da evrensel insan hakları standartlarının geliştirilmesini destekledikleri için tacize maruz kalmıştır. Yukarıda adı geçen İHD üyeleri ve avukatlar Sayın Muharrem Erbey, Sayın Hasan Anlar, Sayın Filiz Kalaycı, Sayın Halil İbrahim Vargün ve Sayın Murat Vargün de bu tacize maruz kalan avukatlardandır. Bu eğilim özellikle de hukukun üstünlüğünün güçlendirilmesinin önünde ciddi bir engeldir.

Cezaevindeki PKK lideri Sayın Abdullah Öcalan’ın savunma avukatları da ciddi bir risk altındadır⁶⁹. Gerçekten de, 2005 yılından beri, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Yüce Divanı Abdullah Öcalan’ın savunma haklarının ihlalden Türkiye’ye hüküm verdiğinden bu yana⁷⁰, Abdullah Öcalan’ın savunma avukatlarından en az 68’ine karşı, TCK’nın 314. maddesi ve TMK’nın 6. ve 7. maddelerinin ihlaline dayandırılarak “terör örgütüyle işbirliği yapmak” suçlamasıyla cezaî dava açılmıştır.

Bu avukatlara karşı yapılan adli tacizler büyük ölçüde, yalnızca yasal profesyonel faaliyetlerini yürüttükleri için onları cezalandırarak, savunma hakkına yaptırım uygulamayı amaçlamaktadır. Avukatlara yöneltilen suçlamalar Sayın Öcalan ile avukatları arasında İmralı Cezaevi’nde yapılan görüşmelerdeki ses kayıtlarına, basında çıkan makalelerine, medya ve kamu açıklamalarındaki görüş bildirimlerine dayanarak yapılmıştır.

---

⁶⁸ 1990 Havana Avukatların Rolüne Dair Temel Prensipler şöyle belirtmektedir, “Avukatlar görevlerini icra etmeleri nedeniyle müvekkilleriyle veya müvekkillerinin davalarıyla özdeşleştirilemezler” ve AB İnsan Hakları Savunucuları Deklarasyonu Madde 9.3 de şöyle belirtir: “herkesin bireysel olarak ya da başkalarıyla işbirliği içinde, *diğerleri arasında*, (...) insan hakları ve temel özgürlüklerin savunulmasında yasal yardım ve diğer gerekli tavsiye ve yardımı yapma hakkı vardır”.

⁶⁹ Bu durum özellikle şu kişiler için geçerlidir: Abdülhamit Arslanlar, Ahmet Avşar, Ali Maden, Asya Ülker, Aydın Oruç, Ayla Ata Akad, Ayşe Batumlu, Aysel Tuğluk, Baran Doğan, Baran Pamuk, Bekir Benek, Bekir Kaya, Cemal Demir, Cengiz Çiçek, Deniz Büyük, Devrim Barış Baran, Doğan Erbaş, Ebru Günay, Feridun Çelik, Fethi Gümüş, Filiz Köstak, Fırat Aydınkaya, Fuat Coşacak, Hadice Korkut, Hakan Bozyayla, Hüseyin Cangir, İ. Akmeşe, İbrahim Bilmez, İlhami Sayan, İnan Poyraz, İrfan Dündar, M. Ali Birand, M. Eraslan, M. Rollas, Mahmut Şakar, Mahmut Vefa, Mehmet Ayata, Mehmet Bayraktar, Mehmet Deniz Büyük, Mehmet Erbil, Mehmet Kaya, Mehmet Nuri Deniz, Mehmet Sabırtaş, Mizgin Irgat, Muhammed Serdar Özer, Muharrem Şahin, Muhdi Öztüzün, Mustafa Eraslan, Muzaffer Akad, Muzaffer Demir, Muzaffer Kutay, Nezahat Paşa Bayraktar, Niyazi Bulgan, Okan Yıldız, Ömer Güneş, Osman Aktaş, Osman Çelik, S. Tanrikulu, Selim Kurbanoğlu, Serkan Akbaş, Servet Demir, Servet Özen, Sevil Küçükkoşum, Süleyman Kaya, Süleyman Özbayhan, Türkan Aslan, Yalçın Sarıtaş and Zeynal Değirmenci.

⁷⁰ Bkz. AİHM kararı, Öcalan vs. Turkey, 12 Mayıs 2005.

Bazıları mahkemece suçsuz bulunmuştur. Yine de, aynı avukatlara karşı farklı davalar açılmış ve diğerlerine de aynı suçlamalar yöneltilmiştir.

Dahası, en az yedi avukatın mesleğini icra etmesi bir yıllığına yasaklanmış ve dokuzu da hapis cezası almıştır. Artık olağan bir uygulamaya dönüşen bu sert cezalar avukatların Sayın Öcalan'ı temsil etmelerini engellemeyi amaçlamaktadır.

22 Kasım 2011'de, terörle mücadele operasyonu kapsamında, İstanbul, Diyarbakır, Bursa ve Ankara'da 39 avukat ve bir adli görevliyi hedef alan benzeri görülmemiş bir tutuklama kampanyası başlatılmıştır. Bu kişiler İstanbul'da, iddia edilen KCK üyeliği suçlamasıyla gözaltına alınmış, "yasadışı örgüte üyelik" ve "yasadışı örgüt yöneticiliği" ile suçlanmışlardır. Hepsi Beşiktaş 11. Ağır Ceza Mahkemesi'nde sorgulandıktan sonra, 26 Kasım ya da 7 Aralık'a kadar gözaltında tutulmuştur. Bu kişilerin hepsi PKK lideri Abdullah Öcalan'ın yasal temsilciliğini yapmış kişilerdir ve "Abdullah Öcalan'ın emirlerini yaymak"la suçlanmışlardır. Bazıları önceden de adli tacize maruz kalmış kişilerdir. Tutuklananlar arasında Diyarbakır 6. Yüksek Ceza Mahkemesi'nde görülen ana KCK davasının savunma avukatları da vardır. Avukatlar Diyarbakır mahkemesinde Kürtçe savunma yapılması yasağına karşı tavır almış, bu durumda müvekkillerini savunamayacaklarını iddia etmişlerdir. Hem avukatlar hem de Diyarbakır Barolar Birliği, mahkeme ve savcılar tarafından defalarca "suç işledikleri" yolunda ihtar almışlardır. 5 Aralık'ta aynı davadan bir avukat daha tutuklanmıştır.

41 kişinin (40 avukat ve 1 adli görevli) soruşturmanın ardından tutuklu yargılanmasına karar verilmiştir ve İstanbul Kapalı Kadın Cezaevi ya da Kocaeli Kandıra F Tipi Kapalı Cezaevi'nde tutulmaktadır; bu kişiler şöyledir: **Asya Ülker, Aydın Oruç, Bedri Kuran, Cemal Demir, Cemo Tüysüz, Davut Uzunköprü, Doğan Erbaş, Fuat Çoşacak, Hüseyin Çalışçı, Mehmet Bayraktar, Mehmet Deniz Büyük, Mehmet Nuri Deniz, Mehmet Sani Kızılkaya, Mensur Işık, Mizgin Irgat, Muharrem Şahin, Mehdi Öztüzün, Mustafa Eraslan, Osman Çelik, Sebahattin Kaya, Serkan Akbaş, Servet Demir, Şakir Demir, Şaize Önder, Veysel Vesek, Yaşar Kaya, Cengiz Çiçek, Faik Özgür Erol, Hatice Korkut, İbrahim Bilmez, Ömer Güneş, Emran Emekçi, Mehmet Sabir Tas, Mahmut Alınak, Fırat Aydınkaya, Mehmet Ayata, Nevzat Anuk, Nezahat Paşa Bayraktar, Yalçın Sarıtaş, Ümit Sisliğin** ve Asrın Hukuk Bürosu Sekreteri Sayın **Sebahat Zeynep Arat**. 18 Nisan 2012'de, mahkeme 6 Nisan'da kendine yapılan yargılama talebini kabul etmiş ama dava için bir duruşma tarihi belirlememiştir. Avukatlar TCK'nın 314. maddesi kapsamında "suç örgütüne üyelik"le suçlanmaktadır.

Dahası, Sayın Hrant Dink'in öldürülmesi olayında polise karşı açılan davalardan birine müdahil olan avukat Sayın Hakan Karadağ da misillemeye maruz kalmış; ölümünün gerçek bir intihar olup olmadığına dair ciddi şüpheler uyanmıştır. Sayın Karadağ, 4 Haziran 2010'da, İstanbul'daki evinde asılı halde bulunmuştur. Daha önce Sayın Dink cinayeti sanıklarından Ogün Samast tarafından doğrudan tehdit edilmiştir⁷¹. Sayın Karadağ bu konuda bir şikâyette de bulunmuştu.

e) *Vicdanî ret hakkı savunucuları*

⁷¹ Ogün Samast 25 Temmuz 2011'de 22 yıl hapse mahkum edilmiştir.

Vicdanî ret hakkı Türkiye’de yasal olarak tanınmamaktadır ve konu oldukça tartışmalıdır⁷².

Bu bağlamda, Şubat 2012’de vicdanî retçilerin haklarını savunan kişiler hâlâ yargılanıyor ve hüküm giyiyordu. Bazıları vicdanî ret hakkını savunmaktan çoklu cezaî kovuşturmalara maruz kalmaktadır.

Örneğin, 6 Ocak 2010’da, o tarihte 24 Ekim 2009’dan beri tutuklu olan Vicdanî Retçi Enver Aydemir ile Dayanışma Girişimi üyeleri Ankara’da yaptıkları bir açıklamanın ardından polis tarafından tutuklanmıştır. Daha sonra serbest bırakılmışlarsa da, 19’u TCK’nın 318. maddesi uyarınca “halkı askerlikten soğutmak”la suçlanmıştır. 17 Haziran 2010’da, Ankara 10. Asliye Ceza Mahkemesi, “polis memuruna hakaret” ve “halkı askerlikten soğutma” suçlamalarıyla Sayın Volkan Sevinç’i 18 ay hapis cezasına ve Sayın Gökçe Otlı Sevimli, Halil Savda ve Zarife Ferda Çakmak’ı da “halkı askerlikten soğutmak” suçlamasıyla 6 ay hapis cezasına çarptırmıştır. Diğer 15 sanık beraat etmiştir. Şubat 2012’de, hâlâ Yargıtay’ın temyiz kararı beklenmekteydi.

Beş vicdanî ret hakkı savunucusu Sayın Ahmet Aydemir, Davut Erkan, Fatih Tezcan, Halil Savda ve Mehmet Atak TCK’nın 318. maddesi uyarınca, vicdanî retçi Enver Aydemir’in 21 Ocak 2010’daki temyiz duruşmasında “herkes bir bebek olarak doğar, bir asker olarak değil” sloganını attıkları için Eskişehir 4. Sulh Ceza Mahkemesi’nde yargılanmıştır. İlk duruşma 21 Nisan 2011’de görülmüştür.

24 Şubat 2012’de, Sayın Halil Savda 1 Ağustos 2006’da İsrail Konsolosluğu önünde, İsraili vicdanî retçilerle ilgili yaptığı bir basın açıklamasıyla ilişkili olarak “halkı askerlikten soğutmak” suçuyla hüküm giyerek beş aylık hapis cezası için Doğubeyazıt Kapalı Cezaevi’ne götürülmüştür⁷³. Mahkûmiyeti Kasım 2010’da Yargıtay tarafından onaylanmıştır. 13 Nisan 2012’de, Sayın Savda cezasını tamamlamaya bir yıldan az bir süre kalmış olan kişilerin denetim altında salınması hakkında yapılan yasal değişiklikler uyarınca, şartlı olarak serbest bırakılmıştır. Sayın Halil Savda’ya karşı açılan ve hâlâ devam etmekte olan iki dava daha vardır; bu davalarda da TCK’nın 318. maddesi uyarınca yargılanmaktadır.

Ayrıca, 10 Mart 2010’da Ankara 17. Asliye Ceza Mahkemesi www.emekdefteri.com editörü Sayın Ali Barış Kurt hakkında, vicdanî ret hakkını savunan makaleleri nedeniyle “halkı askerlikten soğutmak”tan yapılan bir suçlamayı incelemeye başlamıştır. 7 Temmuz 2010’da mahkeme tarafından beraatına karar verilmiştir.

2) Cinsiyetle ilgili konularda faaliyet gösterenlere karşı otoritelerce uygulanan tacizler

a) Kadın hakları savunucuları

Misyon boyunca, çeşitli kadın hakları örgütleri cinsiyete bağlı tacizden yakınmıştır. Gerçekten de, cinsel taciz ve şiddet, tecavüz ve namus suçları da dahil olmak üzere, hâlâ

⁷² AİHM birçok kereler Türkiye’yi bu hakkı tanımamaktan suçlu bulmuştur. 14 Kasım 2011’de, Adalet Bakanı Türkiye’de vicdanî red hakkının yasallaştırılması için bir taslak hazırlandığını ve Cumhurbaşkanı kanun değişikliğini kabul ettikten iki hafta sonra yürürlüğe gireceğini açıklamıştır. Bu karar AİHM’den gelen baskıların ardından alınmıştır. AİHM Türkiye’yi çoğu kereler bu hakkı tanımamaktan suçlu bulmuş ve Hükümetten 2011’in sonuna dek vicdanî red hakkını tanınmasını istemiştir.

⁷³ Bkz. İHD.

birer tabudur. Kimi topluluklarda ya da bölgelerde, kadın hakları savunuculuğu hâlâ kabul görmemektedir. Bu bağlamda, kadın hakları savunucuları da, özellikle cinsel şiddet ya da namus suçlarına karşı faaliyet gösterdiklerinde, daha çok taşrada olmak üzere, ciddi tacizlere maruz kalmaktadır.

Örneğin, kadın hakları savunucuları ve örgütleri tehditler almakta, polise yapılan sahte suçlamalara maruz kalmakta, sürekli yerel gazetelerde karalanmakta ya da kadınlar yararına yürüttükleri faaliyetlerde polis memurlarının hakaretlerine maruz kalmaktadır. Van'da kadına karşı şiddete karşı mücadele veren ve yerel görevliler, polis, yerel medya ve kurbanların erkek aile üyeleri tarafından korkutulmaya çalışılan Van Kadın Derneği'nin (VAKAD) durumu da böyledir.

Kadın insan hakları savunucularına gözdağı verilmesi ve tacizde bulunulması, kadın örgütleri cinsiyete dayalı insan hakları ihlallerine karşı savaştıklarında da görülmektedir. Örneğin, 26 Şubat 2011'de açılan ve Fethiye(Muğla) Ağır Ceza Mahkemesi'nde 2011/28 dosya numarasıyla görülmekte olan, sekiz erkek, kamu görevlisi, emekli öğretmen ve millî eğitim müfettişinin yargılandığı bir toplu tecavüz davasında, davayı gözlemlemek için Fethiye'ye gelmiş olan kadın hakları savunucuları, her celsede, davayı gözlemlemelerini engellemek amacıyla, polisin saldırılarına maruz kalmıştır. Polis adliye önünde protesto yapan kadınları filme almış ve haklarında cezaî kovuşturma açmakla tehdit edilmiştir. Dava, kadın hakları örgütlerinin baskılarıyla dört yıl sonra açılmıştır. Savunma avukatları kadın hakları örgütlerini karalamış ve onları bir komplo kurmakla suçlamıştır. 29 Ocak 2011'de, adliyenin 150 kadın toplanmış ve "Türkiye Tecavüze Karşı Kadın Girişimi" adına bir açıklama yapmıştır. Adliye önünde toplandıklarında alenen taciz edilmişlerdir. Şubat 2012'de dava hâlâ sürmekteydi⁷⁴.

Benzer bir şekilde, Ekim 2010'da, Diyarbakır Kadın Dayanışma Merkezi'nin bir davayı gözlemlemek için Siirt'e gelen iki üyesi gözaltına alınmış; görüntüleri kaydedilmiş ve polis memurları tarafından kimlik kontrolü yapılmıştır.

b) LGBT savunucuları

LGBT savunucuları aralıksız ayrımcı kimlik kontrolü yapan polisin tacizine maruz kalmaktadır. Bu uygulamadan şikâyetçi olanlar genellikle "polise direnmek"ten gözaltına alınmaktadır. Ayrımcı kimlik kontrolü konusunda polise karşı resmî şikâyette bulunan diğer kişiler de polise "hakaret"le ve "kamu düzenini bozmak"la suçlanmaktadır.

Örneğin, 19 Haziran 2010'da, Sayın Buse Kılıçkaya, Selay Tunç ve Naz Güdümen, sırasıyla Pembe hayat LGBT Dayanışma Derneği kurucusu ve başkanı, kurucu ve başkan yardımcısı ve üyesi, Ankara Seyranbağları'nda arabalarında seyahat ederken, keyfi bir şekilde polis tarafından gözaltına alınmıştır. Karakola götürülmüşler ve beş saat orada tutulmuşlardır. Her ne kadar insan hakları savunucuları savcıyla birlikte kötü muamele ve hakareten suç duyurusunda bulunmuşlarsa da savcı şikâyeti kabul etmemiş; üstelik haklarında "polise karşı koymak" ve "kamu malına zarar vermek"ten suçlama yapmıştır. 25 Ekim 2011'da, Sayın Buse Kılıçkaya, Selay Tunç ve Naz Güdümen Ankara 15. Asliye Ceza Mahkemesi'nde suçlu bulunmuştur. Sayın Buse Kılıçkaya "kamu görevlisine direnmek ve görevinden alıkoyma" suçundan beş ay hapis cezasına çarptırılmıştır. Sayın Selay Tunç da aynı suçtan altı ay hapis cezasına çarptırılmıştır. Sayın Naz Güdümen ise

⁷⁴ Bkz. Türkiye Tecavüze Karşı Kadın Girişimi.

“kamu görevlisine direnmek ve görevinden alıkoymak” ve “hakaret” suçlarıyla 18 aylık ertelenmiş hapis cezasına çarptırılmıştır. Mahkeme kararının gerekçesinde hükmünü yalnızca polis tarafından verilen bilgilere göre verdiğini açıklamıştır. Mahkeme insan hakları savunucularını dinlemeyi ve değerlendirmeyi reddetmiştir. Şubat 2012’de Yargıtay’ın temyiz kararı beklenmekteydi.

17 Mayıs 2010’da, aynı örgütün beş transseksüel üyesi Sayın Kıkıçkaya ve Sayın Tunç ile Sayın Yeşim Tatlıoğlu, Türkan Küçükkoçak ve Eser Ulus da Ankara polisi tarafından ciddi şekilde saldırıya uğramış ve gözaltına alınmıştır. Bu kişiler “kamu görevlisine direnmek ve görevlerinden alıkoymak”la suçlanmıştır ama Ankara mahkemesi kanıt yetersizliğinden davayı reddetmiş ve polis memurlarının kadınlara karşı davranışının “tamamıyla yanlış” olduğunu belirtmiştir.

Mart 2011’de, bilgi ve iletişim teknolojileri yetkili kuruluşu -Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı (TİB)- Pembe Hayat’ın resmî web sitesinin, 5651 sayılı “İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun” uyarınca, kapatılması talimatını vermiş, daha sonra TİB bu kapatma kararının uygulanmayacağına dair sözlü garanti vermiştir.

LGBT savunucuları aynı zamanda gayri resmî saldırılara da maruz kalmaktadır. Örneğin, 26 Şubat 2011’de, Pembe Hayat LGBT Dayanışma Derneği üyelerinden Sayın Görkem K., dövülmüş ve on kez bıçaklanmıştır. 15 gün hastanede, yoğun bakımda kalmıştır⁷⁵.

C/ İnsan hakları savunucularına karşı yapılan saldırıların cezasız kalması

Geçtiğimiz yıllara oranla, insan hakları savunucularının maruz kaldığı saldırılar azalmışsa da, çoğu cezasız kalmaktadır. 1986’da kurulduğundan bu yana İHD’nin 24 yöneticisi öldürülmüştür⁷⁶. Bu saldırıların çoğu ceza almamıştır. Bunun önemli örneklerinden biri, Türk-Ermeni uzlaşmasını ve Türkiye’de azınlık haklarını savunan, hem Türkiye’nin Ermeni Soykırımını inkâr etmesini hem de Ermeni diasporasının uluslararası kampanyalarını eleştiren, Türkçe-Ermenice *Agos Gazetesi* baş editörü Hrant Dink’in öldürülmesidir.

Birçok insan hakları savunucusunun barışçıl ve yasal yollarla görüşlerini bildirmeleri nedeniyle terörle mücadele suçlamalarına maruz kaldıkları mevcut durumda, adli yetkililer de insan hakları savunucuları için zararlı bir ortam yaratılmasına katkıda bulunmaktadır ve insan hakları savunucuları terörist örgütler olarak görülmekte ve gayri resmî saldırılara da maruz kalmaktadır. Örneğin, 21 Mart 2012’de web siteleri hacklendikten sonra İHD web sitesine “bir gece ansızın gelebiliriz” tehdit mesajı yazılmıştır⁷⁷.

⁷⁵ Bkz. Pembe Hayat.

⁷⁶ İHD’nin öldürülmüş yönetici ve üyeleri şöyledir: **Vedat Aydın** (Diyabakır Şubesi kurucusu), **Sıddık Tan** (Board member of the Batman Branch), **İdris Özçelik** (Urfa şubesi Yönetim Kurulu üyesi), **Kemal Kılıç** (Urfa Şubesi Yönetim Kurulu Üyesi), **Orhan Karaağar** (Van Şubesi Yönetim Kurulu Üyesi), **Cemal Akar** (Erzincan Şubesi Yönetim Kurulu Üyesi), **Şevket Epözdemir** (Tatvan Şubesi Yönetim Kurulu Üyesi), **Metin Can** (Elazığ Şubesi Başkanı), **Hasan Kaya** (Elazığ Şubesi Üyesi), **Muhsin Melik** (Urfa Şubesi Kurucu Üyesi), **İkram Mihyas** (İzmir Şubesi üyesi), **Didar Şensoy** (İstanbul Şubesi üyesi), **Tacettin Aşçı**, **Abuzer Öner**, **Ahmet Aydın**, **M. Şirin Polat**, **Medeni Göktepe**, **Şükrü Fırat**, **Yahya Orhan**, **Eyüp Gököğlü**, **Cengiz Altun**, **Habib Kılıç** ve **Mehmet Sincar**. Bkz. İHD.

⁷⁷ Bkz. İHD.

İnsan Hakları Savunucuları özellikle nefret suçları, tehdit, gözdağı verme ve kimi zaman da cinayetlere karşı korumasızdır çünkü “hassas konularda” bilgi ve görüş bildirmektedirler. Çoğu durumda, devlet açıkça tehdit edilmiş olan vatandaşlarını koruma zorunluluğunu yerine getirmemiştir. Bazı memurlar da buna katılmış, devlet sorumluları yargılama ve cezalandırmada ve mağdurlara adli yargılama garantisi vermede, bağımsız, eksiksiz ve adil bir soruşturma yürütmekte başarısız olmuştur.

İnsan hakları savunucularına karşı yapılan fiziksel saldırılar cezasız kalmışsa da, 2010-2012’de insan hakları savunucularına karşı yapılan saldırıların araştırılması ve yargılanmasında kimi ilerlemeler kat edilmiştir. Örneğin, Haziran 2010’da, aralarında polis memurları, cezaevi müdürleri, bir doktor ve cezaevi gardiyanlarının da bulunduğu on dokuz Türk memuru, 2008’de gözaltında ölümüne işkence gördükten sonra hayatını kaybeden gazeteci ve insan hakları savunucusu Sayın Engin Çeber’i öldürmekten suçlu bulunmuştur. Sayın Engin Çeber polis tarafından vurulan bir insan hakları aktivistinin ölümü için düzenlenen bir protestoya katılmasının ardından tutuklanmıştı. İki polis memuru 7,5 yıl hapse ve bir polis memuru da 2,5 yıl hapis cezasına çarptırıldı⁷⁸.

Ocak 2011’de, gazeteci Hrant Dink’in öldürülmesinden dört yıl sonra, AİHM’nin 14 Eylül 2010’da Türkiye’yi Hrant Dink’in hayatını koruyamamakla ve cinayetiyle ilgili etkili soruşturma yürütememekle suçlu bulmasını takiben, İstanbul 6. İdare Mahkemesi, İçişleri Bakanı’nı “görevini yerine getirmemek”ten suçlu bulmuştur. Özellikle, mahkeme, yetkililerin güvenlik güçlerinin rolünü etkili bir şekilde incelemekteki başarısızlığını belirtmiştir. O tarihte cinayet tehditlerini ciddiye almayan ve Sayın Dink’in korunması için hiçbir karar almayan Trabzon Valiliği, mahkeme tarafından önlem alma sorumluluğunu yerine getirememek ve polisin çıkarlarını koruyamamakla itham edilmiştir. Türkiye Dışişleri Bakanlığı temyiz talebinde bulunmamıştır⁷⁹.

Dink cinayeti davası 2 Temmuz 2007’de İstanbul’da başlamıştır. 18 kişi, gazetecinin öldürülmesiyle ilgili olarak İstanbul 14. Ağır Ceza Mahkemesi’nde suçlanmıştır. Baş sanık Ogün Samast 18 yaşından küçük olduğu için, duruşma halka açık değildi. Mahkeme sanıklar Osman Altay, İrfan Özkan, Salih Hacısalıhoğlu ve Veysel Toprak’ın serbest bırakılmasına, tutuksuz yargılanmalarına karar vermiştir. 25 Temmuz 2011’de, Ogün Samast taammüden cinayetten ve yasadışı ateşli silah bulundurmaktan, İstanbul Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi tarafından mahkûm edilmiş ve 22 yıl 10 ay hapis cezasına çarptırılmıştır.

Her ne kadar, Şubat 2009’da İçişleri Bakanlığı soruşturmanın yeniden başlatıldığını ilan etmişse de, önemli bir gelişme kat edilememiştir. 19 Eylül 2010’da, savcı, adli yetkililer tarafından hâlâ dinlenmemiş olan önemli tanıklar olmasına rağmen, davanın sona ermekte olduğunu söyleyerek davayı özetlemiştir. Yeni bir mahkeme kararının şart koşmasına rağmen, TİB hâlâ mahkemeye Hrant Dink’in başından vurularak öldürüldüğü bölge olan İstanbul Şişli’de, 19 Ocak 2007 tarihinde yapılan telefon görüşmelerinin kayıtlarını vermemiştir. Sonuç olarak, araştırmacılar hâlâ bir şüphelinin -bölgedeki güvenlik kameralarınca kaydedilen- cinayetin hemen öncesi ve sonrasında yaptığı telefon görüşmesini inceleyememiştir. Suçlu bulunan Ogün Samast’a Şişli’de sokakta, Sayın

⁷⁸ Bkz. Bianet.

⁷⁹ Bkz. AİHM, Dink vs. Turkey, Applications Nos. 2668/07, 6102/08, 30079/08, 7072/09 ve 7124/09, 14 Eylül 2010.

Dink'e ateş ettiğinde eşlik eden iki kişinin de hâlâ kimlik tespitleri yapılmamıştır. İstanbul Terörle Mücadele Şubesi tarafından silinen bazı güvenlik kamerası görüntülerine erişilmesi de mümkün değildir. Savcı, cinayetin fikirbabaları olduğu iddia edilen Yasin Hayal ve Erhan Tuncel'in ömür boyu hapis cezasına çarptırılmasını talep etmiştir ve onları "taammüden cinayet" ve "Trabzon Ergenekon Örgütü hücrelerini yürütmek"le suçlamıştır. Diğer sanıklar için 3 ila 19 yıl arasında değişen hapis istemleri vardır ve yedisi de beraat etmiştir. Bu özet Hrant Dink cinayetini bir siyasî ve ideolojik cinayet olarak göstermiş ve bunu da radikal milliyetçi yasadışı Ergenekon Örgütü'nün yaptığı istikrarı bozma planlarından yalnızca biri olarak nitelemiştir. Cinayetin arkasındaki fikir babaları Yasin Hayal ve Tuncel'le sınırlandırılmıştır; oysaki adli yetkililerin daha yüksek düzey şüphelileri koruduğu düşünülmektedir. AİHM'nin Türkiye'yi suçlu bulmasının ardından Şubat 2011'de 30 üst düzey yetkiliyle ilgili başlattığı soruşturma da bırakılmış gibi görünmektedir. Hrant Dink'i 19 Ocak 2007'de gazete binasının önünde vuran Ogün Samast, o tarihte reşit olmadığı gerekçesiyle diğer 18 sanıktan farklı bir mahkemede yargılanmıştır. 25 Temmuz'da Dink cinayetinden 23 yıl hapse mahkûm edilen Samast, aynı zamanda "yasadışı örgüt üyeliği"nden de yargılanmaktadır. Dink cinayeti planlarından önceden haberi olan ve bunu durdurmak için hiçbir girişimde bulunmayan Trabzon jandarması üyeleri de ayrıca yargılanmış ve 2 Haziran 2010'da dört ila altı ay arasında değişen hapis cezalarına mahkûm edilmiştir.

17 Ocak 2012'de görülen 22. duruşmada, mahkeme Sayın Dink'in cinayetinin bir terörist örgüt işi olmadığına ve cinayete hiçbir devlet organının dahil olmadığına karar vermiştir. Cinayet Yasin Hayal tarafından planlanmış ve Ogün Samast tarafından infaz edilmiştir. Savcı ve Sayın Dink'in ailesi temyiz başvurusu yapmıştır. Sayın Dink ailesi ayrıca İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı'na da Dink cinayetinde sorumluluk taşıyan kamu görevlileri ve kurumları hakkında şikâyette bulunmuştur; bunlar Trabzon İl Jandarma Komutanı, Trabzon Emniyet Müdürlüğü, İstanbul Emniyet Müdürlüğü ve Emniyet İstihbarat Dairesi Başkanlığı'dır.

Sonuç

Son on yılda Türk yasal çerçevesini uluslararası ve Avrupa insan hakları standartlarıyla daha uyumlu hale getirmek için sayısız reform paketi benimsenmiştir. Ne var ki, diğer potansiyel baskıcı hükümler ve kanun uygulayıcı kurumlarla yargı organlarının, yasaları, devlet çıkarlarını temel hakların üstünde tutacak şekilde yorumlama ve uygulama eğilimi insan hakları savunucularının arzulan ortamda faaliyet göstermelerini engellemektedir.

Bu oldukça baskıcı ortama rağmen, pek çok insan hakları savunucusu insan hakları ihlallerini denetlemeye ve aktif bir şekilde, kendilerini tutuklanma ve hüküm giyme riskine de açık bırakarak, seslerini duyurmaya devam etmektedir.

Gerçekten de, onlarca insan hakları savunucusu şu anda insan hakları alanında yürüttükleri faaliyetlerden dolayı hapidedir. Birçokları da sürekli adli tacize maruz kalmakta, evrensel olarak tanınmış insan haklarının yasal yollardan savunulması ya da desteklenmesi için mücadele verenler için elverişsiz bir ortam bulunmaktadır. Son dönemde, insan hakları savunucuları birçok davada TMK kapsamında yargılanmıştır. 2009'dan bu yana, hassas gelişmeler hakkında sesini duyurmaya çalışan Türk sivil toplum üyelerinin farklı kesimlerini sindirmek ve susturmak için kullanıldığı sanılan -örneğin NGO üyeleri, avukatlar, sendikacılar, gazeteciler ve akademisyenler- KCK davaları çerçevesinde pek çok adli taciz

vakası yaşanmıştır. Ayrıca, insan hakları savunucularının maruz kaldığı adli taciz vakalarının yoğunluğu da Türk adalet sistemine özgü eksiklikler nedeniyle daha da kötüleşmektedir (uzun süren dava öncesi tutukluluklar ve cezaî kovuşturmalar).

Sonuç olarak, son on yılda insan hakları savunucularının fiziksel güvenliği gelişmişse de, insan hakları savunucularının Terörle Mücadele Kanunu altında suçlanmalarının onları gayri resmî kesimlerin fiziksel tacizine karşı korumasız bırakacağından endişe edilmektedir.

Öneriler

Bu raporda belirtilen konular ışığında, *Observatory* Türk hükümeti ve ilgili yetkililerini uluslararası ve bölgesel insan hakları gereklilikleri ve BM İnsan Hakları Savunucuları Deklarasyonu hükümleriyle uyumlu şekilde davranmaya çağırmaktadır; özellikle de insan hakları savunucularının çalışmalarını meşrulaştırarak ve elverişli bir ortamda, barışçıl faaliyetler yürütmelerini garanti altına alarak. Bunun için yetkililerin bağımsız gruplar tarafından yapılan eleştirilere karşı daha toleranslı olmaları gerekmektedir. Bu amaçla, *Observatory* aşağıdaki önerileri yapmaktadır:

1. Türkiye Hükümeti ve ilgili yetkililerine:

İnsan haklarına saygının kolluk ve adli kurumların faaliyetlerini yönlendirmesini sağlamak

- hukukun ruhu ve hükümlerinin uluslararası standartlarla uyumlu bir hale getirilmesi amacıyla, Anayasa ve yasamayı kapsamlı bir şekilde gözden geçirmek;
- bütün insan hakları faaliyetlerini dışında bırakacak şekilde, ulusal güvenlik yorumlamasını gözden geçirmek;
- temel hakların devlet ve ulusal güvenliğin önüne geçmesini sağlayacak şekilde, Anayasa değişiklikleri yapmak;
- değiştirilen yasalar ve bunların yorumlanması konularında devlet yetkililerinin (kolluk, savcılar ve hâkimler) eğitimini geliştirmek;
- reform ruhunun insan hakları savunucularına gösterilen tutuma nasıl yansımaları gerektiğini belirleyen yönergeler hazırlamak;
- Kolluk, savcı ve hâkimlere yasa ve düzenlemelerin uluslararası kabul edilmiş insan hakları standartlarıyla uyumlu bir şekilde uygulanması gerektiğini açıkça belirtmek;
- insan hakları savunucularının çalışmalarının önemini ve yasallığını, açık, çoğulcu ve adil bir toplumda kamu tartışmalarına katılımlarının önemini kamu önünde tanımak ve insan hakları ile hukukun üstünlüğünü desteklemek;
- insan haklarının desteklenmesi ve korunması için yerel kurumsal çerçeveyi rasyonelleştirmek ve insan hakları savunucularının korunmasına özellikle odaklanmak;
- BM İnsan Hakları Savunucuları Deklarasyonunu devletin organları, bireyler, gruplar ve toplum ile diğer gayri resmî aktörlere dağıtmak;
- yargının bağımsızlığını sağlamak.

İnsan hakları savunucularının güvenliğini sağlamak

- her koşulda Türkiye'deki bütün insan hakları savunucularının fiziksel ve psikolojik bütünlüğünü korumak;
- insan hakları savunucularına karşı yapılan şiddet eylemleri ya da tehditleri eksiksiz, bağımsız, tarafsız ve şeffaf bir şekilde incelemek, sorumluları sivil ve tarafsız yargının önüne çıkartmak ve kanunun gerektirdiği cezaî hükümleri uygulamak;
- insan hakları savunucularının güvenilirliğini sorgulayan gayri resmî ve resmî aktörlere karşı açıklamalar yapmak ve önlem almak.

İnsan hakları konularında bilgi yaymak ve görüş bildirmek de dahil olmak üzere, ifade özgürlüğü hakkını koruma altına almak

- TCK'nın ve TMK'nın şiddet içermeyen ifadeleri uluslararası standartlarla uyumlu olmayan bir şekilde hükme bağlamak yoluyla suçlu hükmedebilecek maddelerini gözden geçirmek; polis ve yargı tarafından insan hakları savunucularına karşı yanlış yorumlanabilecek hükümlerin uygulanmasında yol gösterici olmak;
- Medya ile ilgili suçlamaları kaldırarak, özellikle de uluslararası medya ve ifade özgürlüğü standartları hükümlerini iç hukuka uygulayarak ve yeni ve ilerici medya kanunları yaparak, bağımsız medyanın gelişimi ve tam katılım için uygun ortamı yaratmak;
- Yargı, kolluk ve valilikleri yeni kanunların amaçları ve içeriği konusunda eğitmek;
- Özellikle de demokratik reformlar, temel özgürlükler, sosyal haklar, azınlık hakları ve vicdanî ret alanlarında eleştirilere karşı toleransı arttırmak.

İnsan hakları savunucularının örgütlenme hakkını koruma altına almak

- Dernekler Kanunu'nu gözden geçirerek, uluslararası standartlarla uyumlu hale getirmek;
- başvuru ve rapor verme prosedürlerini basitleştirmek ve gereksiz bürokrasiyi kaldırmak. Eksik raporlarla ilgili cezalar ya da örgütlenme özgürlüğüyle ilgili diğer yasalara hâkim diğer hükümler, derneğe gerekli tüm bilgileri sunmalı ve bu tür idarî eksikliklerin giderilmesi hakkı tanınmalıdır;
- mevcut kanunlar ve düzenlemelerin bağımsız, şeffaf ve daha meşakkatsiz ve daha kısa bir şekilde uygulanmasını sağlayarak, örgütlenme özgürlüğü hakkının kısıtlanmasını engellemek;
- insan hakları örgütlerinin Türkiye ve yurtdışından fon alabilmelerini (önceden izin alınmaksızın) ve ulusal ve uluslararası ağların insan hakları faaliyetlerine kısıtlama olmadan katılmalarını temin etmek;
- derneklerin yasal olarak kabul edilebilir fon bulma faaliyetlerine, diğer kâr amacı gütmeyen örgütlere uygulanan aynı düzenlemeler altında izin vermek;
- hassas konularda faaliyet gösteren derneklerin ayrımcı muameleye ve orantısız kontrollerle cezaî süreçlere, özellikle de taşrada, maruz kalmamalarını sağlamak.

İnsan hakları savunucularının adlî tacize maruz kalmamalarını sağlamak

- insan hakları savunucularına karşı yürütülen her türlü tacizi -adlî düzey de dahil olmak üzere- sonlandırmak için gerekli tüm önlemleri almak; özellikle: insan hakları

savunucularına karşı şiddet fikirlerini ifade etmeleri ve bilgi yaymaları nedeniyle açılan tüm soruşturmaları cezaî süreçleri iptal etmek; yasal insan hakları faaliyetleri nedeniyle başlatılan davaları iptal etmek. Savcılar insan hakları savunucularına karşı meşrulaştırılmayan davalar başlatılmamasını temin etmelidir ve hâkimler de yasal faaliyetleri nedeniyle insan hakları savunucularına karşı açılan davaları kabul etmemelidir;

- Kürtler için insan haklarının geliştirilmesini barışçıl yoldan savunan insan hakları savunucularına karşı TMK hükümleri ve diğer kanunları kullanmayı durdurmak;
- İnsan hakları savunucularını taciz etmek ve sindirmek amacıyla devlet görevlilerin adalet sistemini ya da idarî süreçleri kötüye kullandığı vakaları araştırmak;
- Dava öncesi tutukluluk sürelerini kısıtlamak, özellikle de insan hakları savunucularının yasal faaliyetleri yüzünden bu tutukluluk durumuna maruz kalmalarını engellemek için yasalarda değişiklik yapmak;
- Aşırı maddî cezalar ve gözaltıların insan hakları savunucularının yasal faaliyetleri için kullanılmamasını sağlamak;
- Gazeteciler ve insan hakları savunucularını, yalnızca insan hakları ihlallerini bildirdikleri ya da şiddet içermeyen görüşlerini ifade ettikleri için hüküm giyme riskine karşı koruyacak “kamu yararı” ve “gerçek” savunmayı yasalara dahil etmek.

İnsan hakları savunucularının kamuyu ilgilendiren işlere katılımını sağlamak

- insan hakları reform süreci de dahil olmak üzere, insan haklarıyla ilgili her türlü girişimde insan hakları savunucuları ile yapıcı bir diyalog kurmak;
- insan hakları savunucularının, insan haklarıyla ilgili her türlü girişime dahil olmalarını sağlayarak, bu girişimlerin güvenilirliğini ve etkililiğini arttırmak;
- eleştiriye karşı daha fazla tolerans göstermek ve sivil toplumu bir ortak olarak görmek ve NGO raporlarını insan hakları açısından devlet siyasalarını geliştirmenin bir aracı olarak değerlendirmek, mevcut sorunlara en iyi şekilde değinmek için, yapıcı bir diyalog içinde olmak.

Kadın hakları ve azınlık hakları savunucuları da dahil olmak üzere, saldırı ve tenkide açık grupları korumak

- ister etnik, dinî veya cinsel ya da cinsiyetle ilgili olsun, azınlık hakları için barışçıl şekilde faaliyet yürüten insan hakları savunucularının yasallığını tanımak;
- kabul edilmiş sosyo-kültürel normlar, gelenekler, algılar ve kalıplara tehdit olarak algılandıkları için özellikle şiddete açık grupların savunucularının korunması için ek önlemler almak;
- kadına karşı şiddet ve mağdurlarına yardım için çalışan kadın hakları örgütlerinin çabalarını desteklemek;
- Kürt bölgelerindeki gelişmeleri destekleyen insan hakları savunucularının bir siyasî gündemleri olduğu ya da terörist örgütlerle bağlantılı olduklarına dair görüşü kaldırarak etkili adımları atmak.

BM insan hakları denetleme organları ile işbirliği

- BM, AK ve AGİT tarafından çıkarılmış insan hakları mekanizmaları tavsiyelerini uygulamak; 2005 misyonu raporunda BM İnsan Hakları Savunucuları Genel Sekreterliği Özel Temsilcisi'nin ve Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri'nin 2011-2012'de yayımlanan raporlarındaki tavsiyeler de dahil olmak üzere;
- BM İnsan Hakları Konseyi Özel Prosedürleri açık davetini takip etmek ve en kısa zamanda BM İnsan Hakları Savunucuları Özel Raportörü, Terörle Mücadelede İnsan Haklarının Korunması ve Desteklenmesi Özel Raportörü, Kanaat ve İfade Özgürlüğünün Geliştirilmesi ve Korunması Özel Raportörü ve Azınlık Konuları Bağımsız Uzmanı'nın ziyaretlerini mümkün kılmak;
- İlgili bölgesel ve uluslararası insan hakları sözleşmesi bünyelerine raporlar sunmak;
- Her zaman, 2 Aralık 1998'de BM Genel Kurulu'nda kabul edilen BM İnsan Hakları Savunucuları Deklarasyonu hükümlerine, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 6 Şubat 2008'de kabul edilen insan hakları savunucularının daha iyi korunmasıyla ilgili yaptığı Deklarasyon hükümlerine bağlı kalmak ve Avrupa İşbirliği ve Güvenlik Konferansı İnsani Boyutlar 2. Konferansı Kopenhag Toplantısı (2009) belgelerine bağlı kalmak.

2. Özellikle Ekim-Kasım 2011'de Türkiye'yi inceleyen BM İnsan Hakları Komitesi ve BM Özel Prosedürleri olmak üzere, BM'ye:

- BM İnsan Hakları Savunucuları Deklarasyonu'yla uyumlu bir şekilde, Türkiye'de insan hakları savunucularının korunmasına özel bir önem atfetmeye devam etmek ve Türkiye'ye yapılan tavsiyelerin uygulanmasını takip etmek;
- Türkiye'nin BM İnsan Hakları Konseyi Özel Prosedürlerine açık davetini takip etmek ve BM İnsan Hakları Savunucuları Özel Raportörü ve Terörle Mücadelede İnsan Haklarının Korunması ve Desteklenmesi Özel Raportörü'nün en kısa zamanda bir takip ziyareti için gerekli düzenlemeleri yapmak;
- İnsan hakları savunucularının durumlarının ve ülkede ifade özgürlüğünü kötüleşmesini kamuoyu önünde kınamak.

3. Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi, İnsan Hakları Komiserliği, Avrupa Konseyi Parlamentosu İnsan Hakları Savunucuları Özel Raportörü, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü ile Bakanlar Komitesi'ne:

- BM İnsan Hakları Savunucuları Deklarasyonu, AİHK ve AB İnsan Hakları Savunucuları Yönergeleri'yle uyumlu bir şekilde, Türkiye'de insan hakları savunucularının korunmasına özel bir önem atfetmeye devam etmek;
- Bu raporda belirtilen kaygılara ve Türk otoritelerin sosyal, ekonomik, siyasî ve diğer alanlarda ve yargıda Türkiye Cumhuriyeti adaleti altında, herkesin bireysel ve başkalarıyla birlikte bütün insan hakları ve temel özgürlükleri rahatça yaşamları için alması gereken önlemlere dair diyalog başlatmak.

EK 1: Tutuklu İHD'liler ve Cezaevleri

İHD Diyarbakır Şube Yöneticileri

Muharrem Erbey (Diyarbakır D Tipi Kapalı Cezaevi)

Roza Erdede (Diyarbakır E Tipi Cezaevi) (1 Haziran 2012'de serbest bırakıldı.)

Arslan Özdemir (Diyarbakır D Tipi Kapalı Cezaevi)

İHD Aydın Şube yöneticileri

M. Şerif Süren, (Kırıklar F Tipi Cezaevi No. 1)

Orhan Çiçek, (Kırıklar F Tipi Cezaevi No. 2)

İHD Siirt Şube Yöneticileri

Zana Aksu (Kırıklar F Tipi Cezaevi No. 2)

Reşit Teymur (E Tipi Kapalı Cezaevi Siirt)

Muhsin Beydoğan (E Tipi Kapalı Cezaevi Siirt)

İHD Mardin Şube Yöneticisi Abdulkadir Çurğatay (Mardin E Tipi Kapalı Cezaevi)

İHD Mardin Şube Yöneticisi Veysi Parıltı (Mardin E Tipi Kapalı Cezaevi)

İHD Doğubeyazıt Temsilcisi Şaziye Önder (Bakırköy)

İHD Eski Muş Şube Başkanı Mensur Işık (Kandıra 2 Nolu F Tipi Cezaevi Kocaeli)

EK 2: Cezaevindeki Sendikacıların Listesi

	Adı	Unvanı	Tutulduğu Yer	Gözaltı Tarihi	Hâlihazırdaki Durumu
1	Olca KANLIBAŞ	SES MYK eski ÜYESİ	E Tipi Kapalı Cezaevi/DİYARBAKIR	17 Nisan 2009	tutuklu
2	Ahmet ZİREK	TÜM BEL- SEN Diyarbakır Şubesi Üyesi	D Tipi Kapalı Cezaevi/DİYARBAKIR	14 Nisan 2009	tutuklu
3	Serhat UĞUR	EĞİTİM- SEN Şırnak Şubesi Başkanı	D Tipi Kapalı Cezaevi/DİYARBAKIR	19 Eylül 2011	tutuklu
4	Zeynep SULAR- OKAN	TÜM BEL- SEN Diyarbakır Şubesi Üyesi	E Tipi Kapalı Cezaevi/DİYARBAKIR	3 Ekim 2011	tutuklu
5	AHMET ERTAK	TÜM BEL SEN Diyarbakır Şubesi Üyesi	D Tipi Kapalı Cezaevi/DİYARBAKIR	14 Nisan 2009	tutuklu
6	Abdurahim TANRIVERDI	TÜM BEL- SEN Diyarbakır Şubesi Üyesi	D Tipi Kapalı Cezaevi/DİYARBAKIR	14 Nisan 2009	tutuklu
7	Hüseyin BAYRAK	TÜM BEL SEN Diyarbakır Şubesi Üyesi	D Tipi Kapalı Cezaevi/DİYARBAKIR	25 Aralık 2009	tutuklu
8	Tarık ALTIN	EĞİTİM- SEN Şırnak Şubesi Üyesi	D Tipi Kapalı Cezaevi/DİYARBAKIR		tutuklu
9	Rıza Yasin ÖZTÜRKOĞLU		E Tipi Kapalı Cezaevi/ URFA		
10	Hikmet EVİN		E Tipi Kapalı Cezaevi/ URFA		Serbest bırakıldı.
11	Adil ASLAN		E Tipi Kapalı Cezaevi/ URFA		
12	Adile ŞAHİN	SES Şube Yöneticisi	E Tipi Kapalı Cezaevi/ URFA		
13	Mahmut BINICI		E Tipi Kapalı Cezaevi/ URFA		

			URFA		
14	Halit ŞAHİN		E Tipi Kapalı Cezaevi/ URFA		
15	Yüksel OZAN	EĞİTİM- SEN Tatvan Temsilcisi	E Tipi Kapalı Cezaevi/ MUŞ		
16	Selami ÖZYAŞAR	EĞİTİM- SEN Van Şubesi Başkanı	E Tipi Kapalı Cezaevi/ MUŞ		
17	Lezgin BOTAN	EĞİTİM- SEN Van Şubesi Başkanı	E Tipi Kapalı Cezaevi/ MUŞ	21 Haziran 2011	tutuklu
18	Garip YAVIÇ	VAN Şubesi Yönetim Kurulu Üyesi	E Tipi Kapalı Cezaevi/ MUŞ	21 Haziran 2011	tutuklu
19	Metin FINDIK	TÜM BEL- SEN Cizre Temsilcisi	E Tipi Kapalı Cezaevi/ Mardin	19 Haziran 2009	tutuklu
20	Seyfettin YAVUZ	EĞİTİM- SEN Mardin Şubesi Üyesi	E Tipi Kapalı Cezaevi/ Mardin	17 Ekim 2011	tutuklu
21	Doğan ANĞAY	Mardin EĞİTİM- SEN Şubesi eski Başkanı	E Tipi Kapalı Cezaevi/Mardin	17 Ekim 2011	tutuklu
22	Seher TÜMER	SES Ankara Şubesi Yönetim Kurulu Üyesi	F Tipi Kapalı Cezaevi Sincan / ANKARA	17 Nisan 2009	tutuklu
23	Gülsüm YILDIZ		F Tipi Kapalı Cezaevi Sincan / ANKARA		
24	Mehmet Ali ASLAN	Tunceli EĞİTİM- SEN Şubesi eski başkanı	E Tipi Kapalı Cezaevi/ MALATYA	17 Ekim 2011	tutuklu
25	Celal ÇALIŞIR	SES Urfa Şubesi Üyesi	E Tipi Kapalı Cezaevi/ KONYA		mahkum
26	Erol AYDEMİR	BES Hakkâri Şubesi Üyesi	F Tipi Kapalı Cezaevi/ VAN		tutuklu

27	Ali KARATAY	BES İzmir Şubesi Üyesi	F Tipi Kapalı Cezaevi KIRIKLAR/İZMİR		tutuklu
28	Ayhan KURTULAN ERZURUM	Kars EĞİTİM-SEN Şubesi Yönetim Kurulu eski Üyesi	H Tipi Kapalı Cezaevi 1. KISIM C/5 ERZURUM	16.03.2010	tutuklu
29	Sedat GÜLER	SES Bitlis Şubesi Başkanı	RIZE KALKAN DERE L Tipi Kapalı Cezaevi	19.1.2011	tutuklu
30	Muhsin BEYDOĞAN	EĞİTİM-SEN VAN ŞUBESİ ÜYESİ	E Tipi Kapalı Cezaevi/ SIIRT	24.7.2011	tutuklu
31	Serpil ARSLAN DÜZGÜN	SES İstanbul Şubesi Üyesi	Kadın ve Çocuk Kapalı Cezaevi BAKIRKÖY / İstanbul		mahkum
32	Nazire AYATA CIVELEK	EĞİTİM-SEN Rize Şubesi Üyesi	Kadın ve Çocuk Kapalı Cezaevi BAKIRKÖY / İstanbul		mahkum
33	Prof. Büşra ERSANLI	Akademisyen	Kadın ve Çocuk Kapalı Cezaevi BAKIRKÖY / İstanbul	Ekim 28, 2011	TMK kapsamında devam eden soruşturma nedeniyle tutuklu
34	Canan ÇALAĞAN	KESK Kadın Sekreteri	Sincan Kadın Kapalı Cezaevi	Şubat 16, 2012	TMK kapsamında devam eden soruşturma nedeniyle tutuklu
35	Hatice KAHRAMAN	EĞİTİM-SEN Birinci Şubesi Üyesi	Sincan Kadın Kapalı Cezaevi	Şubat 16, 2012	TMK kapsamında devam eden soruşturma nedeniyle tutuklu
36	NURŞAT YEŞİL	SES Ankara Şubesi Kadın Sekreteri	Sincan Kadın Kapalı Cezaevi	Şubat 16, 2012	TMK kapsamında devam eden soruşturma nedeniyle tutuklu
37	Belkıs YURTSEVER	KESK eski Yöneticisi	Sincan Kadın Kapalı Cezaevi	Şubat 16, 2012	TMK kapsamında devam eden soruşturma nedeniyle

						tutuklu	
38	Güler ELVEREN	TÜM BEL-SEN Kadın Sekreteri	Sincan Cezaevi	Kadın	Kapalı	Şubat 16, 2012	TMK kapsamında devam eden soruşturma nedeniyle tutuklu
39	Bedriye YORGUN	SES Kadın Sekreteri	Sincan Cezaevi	Kadın	Kapalı	Şubat 16, 2012	TMK kapsamında devam eden soruşturma nedeniyle tutuklu
40	Evrım ÖZDEMİR OĞRAŞ	EĞİTİM-SEN Birinci Şubesi Üyesi	Sincan Cezaevi	Kadın	Kapalı	Şubat 16, 2012	TMK kapsamında devam eden soruşturma nedeniyle tutuklu
41	Hülya MENDİLLİOĞLU	SES Ankara Şubesi Yöneticisi	Sincan Cezaevi	Kadın	Kapalı	Şubat 16, 2012	TMK kapsamında devam eden soruşturma nedeniyle tutuklu
42	Güldane ERDOĞAN	EĞİTİM-SEN İkinci Şubesi Kadın Sekreteri	Sincan Cezaevi	Kadın	Kapalı	Şubat 16, 2012	TMK kapsamında devam eden soruşturma nedeniyle tutuklu